

Tarton Yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Viron kielen ja yleisen kielitieteen laitos
Suomalais-ugrialaisten kielten osasto

Marta Dolgošev

**Eräiden suomen dialogi- ja sävyartikkelien kääntämisestä
vioksi – yhden kääntäjän tekstien analyysi**
Maisterintutkielma

Ohjaaja Tiina Nahkola

Tartto 2020

Sisällys

Johdanto	4
1. Suomen ja viron partikkeleista	7
1.1. Mikä partikkeli on?	7
1.2. Suomen sävyartikkeleista	7
1.3. Kliittinen sävyartikkeli <i>-hAn</i>	8
1.4. Kliittinen sävyartikkeli <i>-pA</i>	10
1.5. Kliittinen sävyartikkeli <i>-s</i>	11
1.6. Suomen dialogipartikkeleista	12
1.7. Dialogipartikkelit <i>okei</i> ja <i>no</i> suomen kielessä	14
1.8. Viron dialogipartikkeleista	15
1.9. Viron partikkelit <i>okei</i> ja <i>no(h)</i>	16
1.10. Kliittisten sävyartikkelien vastineita viron kielessä	17
2. Puheen illuusiosta kaunokirjallisuudessa ja sen kääntämisestä	19
2.1. Lyhyesti kaunokirjallisuuden kääntämisestä	19
2.1.1. Kaunokirjallisen puheen kääntämisestä	19
2.1.2. Partikkelien kääntämisestä	21
2.2. Puheen illuusiosta kaunokirjallisuudessa	22
2.2.1. Puhuttu ja kirjoitettu kieli sekä fiktiivinen puhe	22
2.2.2. Puheenomaisuuden piirteitä kaunokirjallisuudessa	24
3. Aineiston kuvaus	26
4. Suomen sävy- ja dialogipartikkelien kääntäminen viron kielelle	28
4.1. Yleiskatsaus aineistossa esiintyvistä partikkeleista ja niiden käänkösvastineista	28
4.2. Kliittisen sävyartikkelin <i>-hAn</i> käänkösvastineita	32
4.2.1. Käänkösvastineena <i>ju</i>	32
4.2.2. Sanallisen käänkösvastineen puuttuminen	38
4.2.3. Käänkösvastineena <i>huvitav</i> tai <i>ei tea</i>	40
4.2.4. Harvinaisempia käänkösvastineita	41
4.3. Kliittisen sävyartikkelin <i>-pA(s)</i> käänkösvastineita	43
4.3.1. <i>-pA(s)</i> -partikkelin sanallisen käänkösvastineen puuttuminen	43
4.3.2. Käänkösvastineena <i>alles</i>	46

4.3.3. <i>-pA(s)</i> -partikkelin harvinaisempia käännösvastineita.....	47
4.3.4. Muita havaintoja	49
4.4. Yhteenveto sävyartikkelien <i>-hAn</i> ja <i>-pA(s)</i> kääntämisestä	49
4.5. Dialogipartikkelin <i>okei</i> käännösvastineita.....	52
4.6. Dialogipartikkelin <i>no</i> käännösvastineita	55
4.7. Yhteenveto dialogipartikkeleiden <i>okei</i> ja <i>no</i> kääntämisestä.....	58
Yhteenveto	60
Lähteet.....	64
Aineistolähteet.....	64
Muut lähteet.....	65
Resümee	69

Johdanto

Kuvailevan tekstin lisäksi on kaunokirjallisuudessa tärkeä rooli myös hahmojen välisellä dialogilla, jolla yritetään välittää mahdollisimman tarkasti luonnollista puhetta. Kirjallisen dialogin tekevät suullisen kielen kaltaiseksi esimerkiksi siinä esiintyvät murre- ja slangisanat, lyhyet ja elliptiset lauseet sekä dialogi- ja sävypartikkelit (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 232–233). Myös kaunokirjallisuuden kääntäjän pitää ottaa huomioon, että dialogi tulisi mahdollisimman luonnollisen puheen kaltainen, mutta noudattaisi myös kohdekielen normeja ja käännöstopoja. Partikkelien kääntämisessä voi aiheuttaa vaikeuksia esimerkiksi niiden sopimattomuus syntaksiin tai kollokaatioihin (Aijmer 2008: 99). Niin voivat dialogi- ja sävypartikkelit riippuen kontekstista saada erilaisia käännösvastineita tai jäädä täysin kääntämättä, vaikka sanakirjassa niillä onkin yleisesti varma vastine olemassa.

Tämän maisterintutkielman tavoitteena on tarkkailla, millaisia vironkielisiä käännösvastineita suomenkielisessä kaunokirjallisessa dialogissa esiintyneet dialogi- ja kliittiset sävypartikkelit ovat saaneet. Aineisto on kerätty kuudesta *Risto Rääppääjä*-kirjasarjan kirjasta ja niiden vironkielisistä käännöksistä. Kaikki aineistoon kuuluvat kirjat on kääntänyt sama kääntäjä Kristiina Kass. Niinpä pitää ottaa huomioon, että käännösratkaisut voivat johtua myös kääntäjän henkilökohtaisista valinnoista ja työn tulokset edustavat ensisijaisesti tämän kääntäjän ratkaisuja eivätkä olisi välttämättä samanlaisia muiden kääntäjien teksteissä.

Tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia sävy- ja dialogipartikkeleita aineistossa ylipäätään löytyy?
- Millaisia käännösvastineita on niiden partikkeleiden kääntämiseen käytetty?
- Miten paljon erilaisia vastineita partikkeleilla on?
- Milloin on mitään vastinetta käytetty?
- Mikä on voinut vaikuttaa vastineiden valintaan?

Erilaisia viron ja suomen partikkeleita on jonkin verran vertailevasti tutkittu (esim. Metslang 2002, Keevallik ja Hakulinen 2016, 2018). Vähän on tutkittu myös partikkelien

kääntämistä sävyartikkelien kannalta. Maarja-Liisa Pilvikin (2010) bakalaureustutkielmassa analysoidaan suomen sävyartikkelin *-pA* mahdollisia vastineita viron kielessä. Tutkimuksessa on selvitetty irrallisista lauseista koostuvan käännöstestin avulla, millaisia vastineita erilaisessa roolissa oleva *-pA*-artikkeli voi viron kielessä saada. Suomen *-hAn*-artikkelin kääntämisestä viroksi on kirjoittanut Seija Korhonen (1988). Suomen kielen liiteartikkelien kääntämistä muille kielille on käsitelty parissa pro gradu -työssä. Manami Mizuno (2012) on analysoinut suomen liiteartikkelien, muun muassa kliittisten sävyartikkelien *-hAn* ja *-pA(s)* kääntämistä japaniksi. Saara Törmäkangas (2013) on käsitellyt liiteartikkeliä *-hAn* ja sen saksaksi kääntämisen ongelmia. Viron sävyartikkelien kääntämistä on hieman käsitellyt Janika Kärk (2010). Dialogiartikkelien kääntämistä ei ole suomen eikä viron kielessä tutkittu. Muiden kielten kannalta on tutkittu esimerkiksi englannin partikkelin *oh* kääntämisestä ruotsin kielelle (Aijmer 2008).

Tämä maisterityö on jaettu neljään pääluokkaan. Ensimmäisessä luvussa annetaan yleiskuva suomen ja viron sävy- ja dialogiartikkeleista. Tarkemmin selitetään suomen kliittisten sävyartikkelien sekä kummankin kielen dialogiartikkelien *okei* ja *no* funktioita ja käyttöä. Toisen teorialuvun tavoitteena on antaa yleiskuva puheenilluusiosta kaunokirjallisuudessa ja sen kääntämisestä. Käsitellään sekä puhutun että kirjoitetun kielen eroja, annetaan yleiskuva siitä, miten kaunokirjallisuudessa puhetta luodaan ja miten sitä käännetään. Muun muassa annetaan yleiskuva partikkelien kääntämisestä. Työn kolmannessa luvussa kuvataan työn aineistoa. Neljäs luku on analyysiluku, joka koostuu seitsemästä alaluvusta. Ensimmäisessä alaluvussa annetaan yleiskuva siitä, millaisia partikkeleita aineistossa ylipäätään löytyy sekä miten paljon ja millaisia erilaisia käännösvastineita niillä on. Toisessa alaluvussa käsitellään *-hAn*-artikkelin ylisempiä käännösvastineita. Kolmannessa alaluvussa annetaan yleiskuva siitä, millaisia vastineita sävyartikkeli *-pA(s)* on saanut. Neljännessä alaluvussa tehdään vertaileva yhteenveto näiden sävyartikkelien käännöksistä. Viidennen alaluvun tavoitteena on käsitellä dialogiartikkelin *okei* käännösvastineita ja kuudennessa alaluvussa analysoidaan dialogiartikkelin *no* vastineita viron kielessä. Seitsemännessä alaluvussa tehdään yhteenveto näiden dialogiartikkelien kääntämisestä.

Kaikki tämän työn analyysiluvun ja myös suurin osa teorialukujen numeroiduista esimerkeistä ovat peräisin työn aineistosta. Jos työn aineistosta ei ole sopivaa esimerkkiä löytynyt, se on otettu jostakin muusta lähteestä ja sille on lisätty viite lähteeseen. Analyysiluvun esimerkit on lisätty niin, että ensin on tuotu suomenkielinen esimerkkilause ja kauttavivalla sen perässä vironkielinen käännös. Esimerkeissä on lihavoitu ne kohdat, joita esimerkki pääasiassa koskee eli dialogi- tai sävyartikkelit. Jos analysoitavan partikkelin lisäksi käsitellään esimerkissä jotain muutakin, on se kohta alleviivattu. Esimerkiksi niissä esimerkeissä, joissa käsitellään partikkelin paikkaa sekä suomen- että vironkielisessä lauseessa, on partikkelin edellä oleva sana alleviivattu. -s-partikkelien tapauksessa ovat aina alleviivatut myös sanat, joihin -s on liitetty, jotta partikkeli olisi helpompi erottaa.

1. Suomen ja viron partikkeleista

1.1. Mikä partikkeli on?

Partikkelit muodostavat yhdessä adverbien ja adpositioiden kanssa taipumattomien sanojen ryhmän. Muista ryhmän sanoista partikkelit poikkeavat siinä mielessä, että ne ovat aina taipumattomia eivätkä voi saada määritteitä. Partikkelien käyttö voi olla hyvin vaihtelevaa ja siksi ne on jaettu erilaisiin alaryhmiin. VISK:issä (asetelma 129) on esitetty yhdeksän alaryhmää. (VISK § 792) Tässä työssä käsitellään niistä tarkemmin sävy- ja dialogipartikkeleita. Sävypartikkelien (esim. *-hAn, nyt*) tehtävänä on tuoda lausumaan jonkinlainen lisämerkitys (VISK § 821), dialogipartikkelit (esim. *ai, joo*) toimivat vuorovaikutuksen ohjailijana (VISK § 797).

1.2. Suomen sävypartikkeleista

Nimitys *sävypartikkeli* johtuu siitä, että sellainen partikkeli antaa lausumalle¹ jonkinlaisen lisämerkityksen eli sävyn. Jokaisella sävypartikkelilla on oma merkitys, mutta lopullinen merkitys riippuu usein sen konkreettisesta käyttökontekstista. Sävypartikkelit ovat läheisiä myös lausumapartikkeleille (esim. *eiku, kato*), mutta niitä erottaa esimerkiksi se, että sävypartikkeleita ei voi käyttää lauseen tai lausuman alussa, kuten usein lausumapartikkeleita käytetään. Lisäksi sävypartikkeli ei voi dialogipartikkelien kaltaisesti toimia yksin lausumana eikä vastauksena kysymykseen. (VISK § 821)

Sävypartikkelit voivat olla joko itsenäisiä sanoja (esim. *aina, ihan, nyt*) tai liitepartikkeleita (*-hAn, -pA, -s, -pAs*). Viimeksi mainittuja analysoidaan myös tässä työssä. Siinä missä itsenäisten sävypartikkelien paikka lausumassa ei ole niin vakiintunut, liitepartikkelit liittyvät aina lausuman ensimmäiseen lausekkeeseen. (VISK § 821) Vaikka sävypartikkeli on liitetty lausumassa johonkin sanaan, antaa se sävyn kuitenkin koko lausumalle (VISK § 829).

---

¹ Vaikka tämän työn aineisto koostuu kirjallisista lauseista, käytetään tässä termiä *lausuma*, koska sävypartikkeleita esiintyy enemmän puheessa.

1.3. Kliittinen sävyartikkeli *-hAn*

Kliittinen sävyartikkeli *-hAn* ilmaisee, että lausuman tarjoama tieto on puhujille jo jollakin tavalla tuttu (VISK § 830). *Nykysuomen sanakirjan* mukaan tutun tiedon ilmaisemisen lisäksi, *-hAn* on käytössä myös silloin kun sanotaan jotain vasta havaittua, esitetään vastaväitteitä tai lievennetään ilmaisua (NS). Lausumassa liitepartikkeli *-hAn* liittyy yleisesti lausuman ensimmäisen lausekkeen loppuun. Poikkeuksellisesti se voi olla liitetty myös ensimmäisen lausekkeen sisään, esimerkiksi kysymyssanan (*missähän kaupungissa*) tai demonstratiiviadverbien tapauksessa (*tuollahan alhaalla*). Jos *-hAn*-partikkeli on liitetty liittomuotoiseen verbiin, se on aina persoonaverbin eikä muodon viimeisen jäsenen jäljessä (esimerkki 1). (Hakulinen 2001: 47–48)

- 1) **Eihän** teidän tarvitse muuten kuin mennä ulos, herra Lindberg vastasi. / *Ei teidän tarvitse**han** muuten kuin mennä ulos.

Tyypillisesti *-hAn*-partikkeliä käytetään väitelauseessa. Silloin *-hAn* voi tarkoittaa, että väite on yleisesti tunnettu tai itsestään selvä asia (esimerkki 2). Sen tehtävänä voi olla myös toimia muistutuksena (esimerkki 3) tai perustella edellistä lausetta (esimerkki 4). On myös tilanteita, jossa *-hAn* on verbialkuisessa väitelauseessa verbin perässä. Silloin se usein toimii tarkistuskysymyksenä tai pyyntönä (esimerkki 5). Jos partikkelin tehtävänä on toimia tarkistuskysymyksenä, niin verrattuna *-kO*-kysymykseen se osoittaa, että kysyjällä on puheenaiheesta ennakkotietoa. (VISK § 830) *-hAn*-partikkeli verbialkuisessa väitelauseessa viittaa myös siihen, että lause on tekstinsidonnainen eikä voi esiintyä esimerkiksi dialogin alussa, kuten saman esimerkin partikkeliton versio (Hakulinen 2001: 53–54).

- 2) **Mehän** olemme lentoasemalla, hän sanoi.
- 3) Ylhäällä**hän** se asukas asuu.
- 4) En minä niin voi kirjoittaa, hän**hän** asuu aivan lähellä.
- 5) **Ethän** sinä enää sure Alpoa, se pärjää kyllä.

-hAn-partikkeliä käytetään usein myös direktiiveissä. Se voi olla liitetty esimerkiksi monikon 1.persoonan passiivimuotoon, että voitaisiin ilmaista pyyntöä tai ehdotusta (esimerkki 6). Jos liitepartikkeliä on käytetty imperatiivilauseessa, usein sen tarkoitus on esittää puhuteltaville jo tuttua tietoa (esimerkki 7). (VISK § 831) Direktiiveissä käytettyä *-hAn* partikkeliä on selitetty käskyn pehmentäjänä eli sävyartikkeli tekee direktiivin

kohteliaammaksi ja ystävällisemmäksi. Partikkelin käyttö direktiiveissä edellyttää vielä, että puhuja ja puhuteltava ovat läheisiä tuttuja tai puhujalla on puhuteltavaa korkeampi sosiaalinen asema. (Hakulinen 2001: 51)

- 6) Ollaan**han** kavereita taas. (VISK § 831)
- 7) Sanoka**ahan** kotona terveisiä Hyvösen Hasselta. (VISK §831)

Sävyartikkelin *-hAn* käyttö on yleistä myös erilaisissa kysymyslauseissa ja viittaa siihen, että kysymys sisältää jo tavallaan tuttua tietoa. *-hAn* voi tarkoittaa, että kysyjä tuntee, että hänen pitäisi tietää vastaus (esimerkki 8). Jos kysymysverbi on konditionaalimuodossa, *-hAn*-partikkelilla voi olla erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi voi se viitata epätodennäköisyyteen (esimerkki 9) tai tehdä kysymyksestä retorisen (esimerkki 10). (VISK § 832) Kuten myös esimerkeistä 9 ja 10 näkyy, liitepartikkeli *-hAn* voi muun muassa olla liitetty verbinalkuisiin *-kO*-kysymyksiin. Verrattuna tavallisiin *-kO*-kysymyksiin, ilmaisevat sävyartikkelin sisältävät muodot esimerkiksi epäilyä tai arvelua. Sellaiset kysymykset eivät ole siis usein tiedon hakemista varten, vaan ilmaisevat puhujan asennetta. Niin kuin esimerkissä 8 voi *-hAn* olla liitetty myös kysymyssanaan. Silloinkin se tekee kysymyksestä enemmän retorisen, johon kuulijan ei pidäkään osata vastata. (Hakulinen 2001: 49–50)

- 8) Mikä**hän** sana se voisi olla?
- 9) Olisik**ohan** edes Nokian tiedotusjohtaja pystynyt parempaan? (VISK § 832)
- 10) Tykkäisik**öhän** Nellikin askarella tällaisia? Risto kysyi Rauhalta.

Fokusoitujen kysymysten alussa on nominaalijäsen, jonka paikkansapitävyydestä halutaan varmistus. Jos sellaiseen on liitetty myös *-hAn*-partikkeli (esimerkki 11), se viittaa siihen, että kysyjä epäilee saamaansa tietoa. Pragmaattisista syistä sellaisissa kysymyksissä ei voi kuitenkaan aina käyttää *-hAn*-partikkelia, koska on tiettyjä asioita, kuten esimerkiksi toisen tekemät ratkaisut, joita on outoa epäillä. *-hAn*-partikkelia ei lisätä myöskään rituaalisiin kysymyksiin (esim. *Mitä kuuluu?* / **Mitä**hän** kuuluu?*). (Hakulinen 2001: 51).

- 11) Pekkako**han** sen lottovoiton sai? (Hakulinen 2001: 50)

-hAn-partikkeli voi siis tuoda erilaisiin lausetyyppeihin erilaisia sävyjä, mutta kysymysten ja direktiivien tapauksessa se viittaa, että niihin ei tarvitse ehdottomasti

reagoida. *-hAn*-partikkelin sisältävät väitelauseet taas välittävät pikemmin tuttua kuin uutta tietoa. (Hakulinen 2001: 57)

1.4. Kliittinen sävyartikkeli *-pA*

Kuten sävyartikkeli *-hAn*, myös *-pA*-liitepartikkeli voi esiintyä monissa erityyppisissä lausumissa ja antaa niille erilaisia sävyjä. Partikkelia *-pA* voi käyttää esimerkiksi toteavissa lausumissa ihmettelyä ilmaisemassa, vahvistuksena selittävässä lausumissa, kehoituksissa, varoituksissa ja lievennyksenä varovaisissa väitteissä (NS). Sen yhtenä funktiona on myös tehdä lausumasta puhekielisempi ja tuttavallisempi (Suominen 2013). Selvin sävy, jonka liitepartikkeli *-pA* voi tuoda lausumaan, vahvistaa kontrastiivista tai epäodotuksenmukaista merkitystä. Silloin voisi *-pA* sijaan käyttää myös partikkelia *-hAn* (esimerkki 12). (VISK § 833)

- 12) Olisin kuullut kaiken mitä ne sanoivat, salin leveät pariovet olivat auki, mutta minä**pä** en kuunnellut. (VISK § 833)

Partikkelin sijainti lausumassa on tavallisesti päälauseen ensimmäisen sanan jäljessä (NS). Useimmissa tapauksissa partikkeli *-pA* voi olla liitetty johonkin verbiin, silloin sen tulkintaan vaikuttavat myös verbin persoona ja modus. Jos *-pA* on käytössä verbialkuisessa indikatiivimuotoisessa väitelauseessa, tekee se lausumasta päivittelevän (esimerkki 13), konditionaalimuotoisessa taas ilmaisee toivomusta (esimerkki 14). Yksikön ensimmäisen persoonan preesensmuotoon liitetty *-pA* voi perustella esimerkiksi mielipidettä tai selostaa suunnitelmaa (esimerkki 15). (VISK § 834)

- 13) On**pa** täällä ummentunut haju.
14) Olis**ipa** tämä unta, Risto ajatteli.
15) Taidan**pa** hakea laatikon esille joululukemiseksi. (VISK § 834)

Partikkeli *-pA* imperatiivimuodon jäljessä osoittaa, että käskyä voi tulkita enemmän ehdotuksena. Liitepartikkelin *-hAn* kaltaisesti sitä voi käyttää jossakin hierarkiassa ylempänä oleva henkilö, esimerkiksi vanhempi puhutellessaan nuorempaa, että tilanne olisi ongelmaton (esimerkki 16). Direktiiveissä on melko tavallista myös, että liitepartikkeli liittyy monikon ensimmäisen persoonan passiivimuotoon (esimerkki 17). (VISK § 835)

- 16) Asettele**pa** nämä ruususervietitkauniisti kahvileipälautaisille, Elvi komensi.

17) Mennäänpä nyt Rauha minun luokseni kahville.

Kysymyslauseissa partikkeli *-pA* esiintyy silloin, kun kysymys on retorinen ja edellyttää, että vastaus on itsestään selvä (esimerkki 18) (NS).

18) Kukapa sen niin tarkkaan tietää. (NS)

Partikkelit *-pA* ja *-s* muodostavat yhdessä myös partikkelin *-pAs*, mutta sen käyttö on samanlaista kuin *-pA*-partikkelin käyttö (VISK § 833). Tästä lähtien käytetäänkin puhuttaessa partikkelista *-pAs* tai *-pA* muotoa *-pA(s)*.

1.5 Kliittinen sävyartikkeli *-s*

Verrattuna muihin kliittisiin sävyartikkeleihin on partikkelin *-s* käyttö eniten rajoitettua. Sitä käytetään vain direktiiveissä ja sekä haku- että vaihtoehtokysymyksissä. (VISK § 836) Myös sen sijainti lausumassa on rajoitettu, koska *-s* on aina liitetty ensimmäiseen vokaaliloppuiseen sanaan, joka usein on lausumanalkuinen kysymyssana (NS). Tämä taas tarkoittaa, että *-s* liittyy lausumassa usein jäseneseen, joka vaatii vuorovaikutusta ja on siten luonteeltaan dialoginen (VISK § 836). Niin kuin liitepartikkeli *-pA*:kin, se antaa lausumalle myös puhekielistä ja tuttavallista sävyä (NS).

Vaihtoehtokysymyksissä liitepartikkeli *-s* sijaitsee kysymyspartikkelin *-kO* jäljessä (esimerkki 19). Sellaisissa tapauksissa on todennäköisempää, että puhujilla on asiasta yhteistä tietoa kuin partikkelittomassa kysymyksessä. (VISK § 836) *-s* on usein liitetty myös kysymyssanoihin (esimerkki 20), silloin sen merkitys on *oikein* tai *oikeastaan*. Sellainen käyttö on ominaista retorisille ja muistutuskysymyksille. (VISK § 837)

19) Sanoinkos minä jotain hauskaa, hän ihmetteli.

20) Kukas te olette? Elvi kysyi ja silmäili Rauhaa päästä jalkoihin.

Erityyppisiin hakukysymyksiin *-s*-partikkeli tuo erilaisia sävyjä. Muistelukysymyksissä *-s*:n tavoitteena on hakea tietoa, joka on kysyjällä jo ollut tai ainakin pitäisi olla. Muistelukysymykset eivät ole aina osoitettu puhuteltavalle, vaan ilmaisevat, että puhuja hakee tietoa muististaan. (Raevaara 2004: 534) *-s*-partikkelin sisältävien kantaa ottavien kysymysten päätehtävänä ei ole hakea tietoa, vaan ilmaista puhujan mielipidettä tilanteesta. Vastauksenakin haetaan niille samanmielisyyttä tai

erimielisyyttä asiasta. (2004: 537). Usein -s-partikkeli on liitetty kysymykseen myös silloin, kun puhuja esittelee uutta puheenaihetta (2004: 545).

Direktiivien tapauksessa -s on liitetty usein yksikön 2.persoonan imperatiivimuotoon (esimerkki 21). Puhutulle kielelle on ominaista, että -s liittyy myös monikon 1.persoonan passiivimuotoon. Sellainen partikkelin käyttö direktiiveissä antaa sävyn, että jotain pitää tehdä välittömästi. (VISK § 838)

21) Katsokaas, mitä kissoista sanotaan, Elvi sanoi ja levitti lehtiartikkelin eteensä.

Lisäksi löytyy myös leksikaalistuneita ilmaisuja, jossa liitepartikkeli -s on osana (esim. *eikös* ja *entäs*) (VISK § 836), mutta näitä ei ole otettu mukaan tämän työn aineistoon.

1.6. Suomen dialogipartikkeleista

Dialogipartikkelit ovat partikkeleita, joita käytetään keskustelussa vuorovaikutuksen ohjailijana. Ne ovat pienin kielen keino, jonka avulla voi ilmaista, että ollaan keskustelussa mukana. Dialogipartikkelit voivat olla sekä osa lausumaa että esiintyä myös yksin. Usein ne voivat esiintyä yksin ja muodostaa oman puheenvuoron keskellä puhekumppanin pidempää vuoroa. (VISK § 797)

Sorjonen (1999) on havainnut, että dialogipartikkelien erottamisessa toisistaan ovat olennaisia kolme seikkaa. Ensiksi, käytetäänkö partikkelia vastaanottamaan uutta vai jo tuttua tietoa. Toiseksi, implikoidaanko partikkelilla samanmielisyyttä, erimielisyyttä vai neutraalisuutta ja kolmanneksi, saako partikkeli vuorovaikutuksen kannalta jatkamaan vuoroa vai tarkoittaako se vuoron loppua. (Sorjonen 1999: 175) VISK:ssä suomen dialogipartikkelit on jaoteltu kolmeksi ryhmäksi (VISK § 798). Koiviston tutkimuksessa (2017) VISK:in ryhmät on nimetty kirjaimin A, B ja C (ks. Taulukkoa 1). Tässä työssä viitataan erilaisiin ryhmiin samalla tavalla. A-ryhmään kuuluvat dialogipartikkelit, joita käytetään vastaanottaessa uutta tietoa (esim. *ai*, *ahaa*, *no*). B-ryhmän partikkelit viittaavat kuulolla oloon ja samastumiseen (esim. *joo*, *niin*, *kyllä*). Lisäksi on omana ryhmänään (C) tuotu vielä tarkistuskysymystä ilmaisevat dialogipartikkelit eli *tä* ja *hä(h)*. (VISK § 798)

Taulukko 1. Suomen dialogipartikkelien jaottelu (VISK § 798)

A	B	C
ai, aha, ahaa, jaa, jaha, jaaha, jahaa, mhy, vai ni(in), no	joo, juu, niin, mm, (ei), kyllä, just, juuri, aivan	tä, hä(h) ~ ha

Taulukossa 1 esitetyt partikkelit eivät ole lopullinen luettelo kaikista suomen kielen dialogipartikkeleista. Esimerkiksi Koivisto (2017) on artikkelissaan esittänyt mielipiteitä muista sinne sopivista partikkeleista. Hänen mukaansa A-ryhmään pitäisi kuulua vielä partikkeleiden *aijaa* ja *ainiin*. Vaikka niiden tapauksessa on kyse partikkeliketjusta, ne ovat nykykielessä niin yleisiä, että ne pitäisi laskea yhdeksi partikkeliksi. Lisäksi Koiviston mukaan B-ryhmään olisivat sopivia partikkelit *selvä*, *jep* ja *jes*. Myös *okei*-partikkeli voisi olla jaottelussa mukana, mutta se on poikkeuksellinen, koska kuuluisi merkitykseltään sekä ryhmään A että B. (Koivisto 2017: 474–475)

Jo olemassa olevista partikkeleista voi muodostaa myös uusia. Silloin joko partikkeli kahdentuu (esim. *joo joo*) tai eri partikkeleista muodostuu partikkeliketju (esim. *niin joo*) (VISK § 798). Jos dialogipartikkeli kahdentuu, niin sen merkitys myös muuttuu. Esimerkiksi partikkeli *kyllä* voi kahdentuneena ennakoita selvemmin lopetusta kuin yksin. Partikkeliketju tarkoittaa, että tyypillisesti kahta eri dialogipartikkelia käytetään yhdessä. Ketjun partikkelit voivat kuulua joko yhteen ryhmään (A tai B) tai olla peräisin eri ryhmistä. Jos partikkeliketju on muodostettu vain yhden ryhmän partikkeleista, voi niiden järjestys vaihdella (esim. *niin joo / joo niin*). Jos ketjussa on eri ryhmien partikkeleita, niiden järjestys on kiinteä eli uuden tiedon vastaanottamista ilmaiseva partikkeli on etusijalla (*ai joo / *joo ai*). (VISK § 799)

Vaikka samaan ryhmään kuuluvilla partikkeleilla on yleisesti samanlaiset funktiot, niiden työnjaossa esiintyy myös eroja. Ryhmien keskeisiä eroja ei ole tutkittu paljon. A-ryhmään kuuluvien partikkeleiden *aijaa* ja *aha* käyttämisen eroja ovat tutkineet Anna Kastari (2006) ja Aino Koivisto (2016, 2017). Partikkeli *aijaa* käsittelee edellistä vuoroa uutisarvoisena. *Aha* taas viittaa, että edellä saatu tieto muutti toiminnan ennakoitua kaavaa ja puhujan pitää orientoitua tilanteessa uudelleen. (Koivisto 2017: 485) Marja-Leena Sorjonen (1999) on tutkinut B-ryhmän partikkelien *joo* ja *niin* välisiä

eroja tilanteissa, joissa ne eivät ole vastauksina kysymyksiin. *Joo* näyttää, että vuoro on vastaanotettu ja ymmärrettävä, mutta ilmaisee sen sisällön kannalta etäisyyttä tai jopa erimielisyyttä. Partikkelin *niin* käyttöön liittyy taas affektisuus. Se voi ilmaista, että selitys on legitiimi ja hyväksytty. Partikkeli viittaa myös siihen, että puhekumppanin tunnetila on tunnistettu ja kuulijallekin tuttu. (Sorjonen 1999: 183).

1.7. Dialogipartikkelit *okei* ja *no* suomen kielessä

Seuraavaksi selitetään tarkemmin suomen dialogipartikkelien *okei* ja *no* käyttöä. Näitä partikkeleita on aineistossa dialogipartikkelien osalta eniten ja siten niitä käsitellään myös tämän työn analyysiosassa.

Partikkeli *okei* on siinä mielessä poikkeuksellinen, että se on lainattu suomen kieleen. *Okei*-partikkelia muodossa *O.K* alettiin käyttää 1830-luvulla vitsinä Bostonin sanomalehdissä, jossa sen merkitys oli *all correct* (AHD). *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan suomen kielessä *okei* tarkoittaa *hyvä, selvä, kunnossa*. Sen lisäksi, että kyseessä on dialogipartikkeli, *okei* toimii myös adverbina (KS). Tehtäviltään dialogipartikkeli *okei* sopisi sekä ryhmään A että B (Koivisto 2017: 475). Niina Pekkanen selvitti pro gradu-työssään (2017) tarkemmin *okei*-partikkelin käyttöä keskustelussa. Siinäkin havaittiin, että *okei*-partikkeli sopii sekä ryhmiin A että B, mutta todettiin myös, että sillä voi olla jopa C-ryhmän tarkistuskysymyksen piirteitä (Pekkanen 2017: 59). *Okei* voi myös olla osana partikkeliketjuja, Pekkasen aineistossa se esiintyy ketjussa useimmiten yhteydessä *aa okei* (Pekkanen 2017: 73).

Nyky-suomen sanakirjan mukaan partikkeli *no* esiintyy tavallisesti lausuman alussa tai jonkin sanan edessä aloitus-, vahvistus- tai täytesanana. *No* voi esimerkiksi esiintyä kysymyksissä (*No mikä sille nyt tuli?*), kehotuksissa (*No, Pekka, mitä sinulle kuuluu?*), ilmaista ihmetystä sekä ihailua (*No on siinä kokoa!*) tai olla muiden interjektioden täydennyksenä (*No hei sitten!*). (NS) *No*-partikkeli viittaa usein myös siihen, että keskustelussa siirrytään uuteen puheenaiheeseen. Partikkeli on tyypillinen myös sellaisten vuorojen alussa, jolla puhe käynnistetään tauon jälkeen uudelleen. (Raevaara 1989: 150). *No*-alkuinen vastaus tiedonhakukysymyksiin näyttää, mihin suuntaan keskustelun pitäisi mennä puhujan mielestä (Vepsäläinen 2019a: 121). Haastatteluissa aloitetaan vastausta *no*-partikkelilla silloin, kun haastateltava tajuaa, että kysymykselle odotetaan laajempaa vastausta (Vepsäläinen 2019b).

1.8. Viron dialogipartikkeleista

Viron kielen partikkelit on Tiit Hennosten (2000b) mukaan jaettu kolmeen isompaan ryhmään: yksin esiintyvät partikkelit eli diskurssipartikkelit (*suhtluspartiklid*), tekstipartikkelit (*tekstipartiklid*) ja toimittamispartikkelit (*toimetamispartiklid*), jotka kaikki sisältävät pienempiä alaryhmiä. (Hennoste 2000b) Jaottelussa on myös mainittu, että koska useita viron partikkeleita on tutkittu vähän, monet ryhmien esimerkit perustuvat pintapuoliseen tutkimukseen ja toisten kielten analogiaan. Mallina on käytetty myös Auli Hakulisen suomen kielen partikkelien jaottelua. (Hennoste 2000b: 1777–1778) Viron kielen syntaksissa (2017) partikkelit on jaettu kahteen isompaan ryhmään, jotka ovat intensiteettipartikkelit (*rõhumäärsõnad*) ja interjektiot (Erelt 2017: 61).

Diskurssipartikkelien ryhmään kuuluvat myös dialogipartikkelit, jotka on jaettu funktion mukaan kolmeen alaryhmään. Ensimmäisen ryhmään muodostavat partikkelit, jotka käsittelevät edellistä vuoroa uutisena, kuten esimerkiksi *ahah*, *ahaa*, *aa* ja *ah*. (vrt. suomen ryhmä A) Toisen dialogipartikkelien ryhmän avulla esitellään kuulolla oloa, mutta etäisyyttä. Sinne kuuluvat esimerkiksi partikkelit *mhmh*, *mhm*, *mhõh*, *mh* ja *nii*. Kolmannen ryhmän partikkelit *jah*, *jaa* ja *okei* viittaavat samanmielisyyteen. Lisäksi mainitaan, että kaikkiin ryhmiin kuuluvat myös niiden partikkelien harvinaisemmat ääntämisvariantit. (Hennoste 2000b: 1779) Viron kielen syntaksissa dialogipartikkeleina käsitellyt partikkelit kuuluvat interjektoiden ryhmään, johon kuuluvien partikkelien tavoitteena on aloittaa tai ylläpitää kommunikaatiota (Erelt 2017: 61).

Viron kielen kahdennettuja partikkeleita ja partikkeliketjuja ei ole erikseen käsitelty, mutta niitä on sivuttu hieman erilaisissa tutkielmissa. Hennoste (2000a: 1566) mainitsee, että joskus interjektiot kahdentuvat (esim. *heihei*, *oioi*, *jaja*) ja silloin niiden merkitys voi muuttua tai kahdennus voi vahvistaa interjektion avulla ilmaistua näkökulmaa. Dialogipartikkelien kolmanteen ryhmään kuuluvat myös partikkelien *jaa* ja *jah* harvinaisemmat muodot *jaajaa* ja *jaajah* (Hennoste 2000b: 1779), jotka olisivat ainakin suomen kielen logiikan mukaan (VISK § 799) vastaavasti kahdentunut partikkeli ja partikkeliketju. Lisäksi on listattu vielä partikkelit *eksju*, *onju*, *nojah* (Hennoste 2000b: 1797). *Okei*-partikkeli voi myös kahdentua (*okei-okei*), se on käytössä usein tilanteessa, jossa puhuja on vitsailnut ja haluaa siirtyä vakavampaan aiheeseen (Rebane 2014: 48).

Lisäksi voi *okei* esiintyä joko muiden dialogipartikkeleiden (*no okei*) tai suunnittelupartikkelien (*üineem*) (*aa okei*) kanssa (Kolsar 2017: 29) ja muodostaa siten partikkeliketjun.

Viron dialogipartikkelien jaottelu poikkeaa suomen partikkelien jaottelusta jonkin verran, mutta on toisaalta muodostettu juuri suomen kielen mallin mukaan (Hennoste 2000b). Viron ensimmäiseen ja suomen A-ryhmään kuuluvat samanlaiset partikkelit, joita käytetään uuden tiedon vastaanottamiseen. Kun suomen kielen B-ryhmän partikkeleita on kuvattu kuin kuulolla oloa ja samanmielisyyttä ilmaiseviksi, niin virossa tehdään jako samanmielisyyttä ja etäisyyttä ilmaiseviin partikkeleihin. Toisaalta suomen kielessä on havaittu, että myös ryhmien sisällä partikkelien työnjako voi olla aika erilaista (esim. Sorjonen 1999). Viron kielen jaottelusta puuttuu täysin suomen C-ryhmän kaltainen tarkistuskysymyksenä toimiva partikkeliryhmä. Jos tämän työn aineistossa on C-ryhmän suomenkielisen partikkelin vastineena myös viron kielessä partikkeli, on se usein joko *äh* tai *häh*. Hennosten jaottelussa *häh* kuuluu affektiivisiin partikkeleihin, joka on sävyltään halveksuva (Hennoste 2000b: 1794). *Äh*-partikkelia on käsitelty suunnittelupartikkelina (*üineem*). Suunnittelupartikkelit ovat leksikaalistuneita sanankaltaisia äännähdyksiä, jotka auttavat muuttamaan puhetta sujuvammaksi ja jotka on tarkoitettu vain puhujalle. (Hennoste 2000a: 1567)

1.9. Viron partikkelit *okei* ja *no(h)*

Võõrsõnade leksikon-sanakirjan mukaan *okei*-partikkelin vironkieliset synonyymit ovat *korras*, *hästi*, *hea küll*, *nõus* ja *olgu* (VSL). Partikkeli viittaa kuulolla oloon, jostakin sopimiseen, esitetyn pyynnön hyväksymiseen ja siihen, että vastaus on riittävä (Kolsar 2017: 29). Myös Rebane (2014) havaitsee, että *okei*-partikkelin yleisin käyttökonteksti on edellä sanotun hyväksyminen. Hänenkin mukaansa se voi viitata kuulolla oloon ja siten esiintyä keskellä toisen vuoroa. (2014: 47)

Viron kielen partikkeleita *no* ja *noh* on pidetty synonyymeinä, mutta Hennosten jaottelussa ne kuuluvat eri partikkeliryhmiin. *No* on raja- ja *noh* toimittamispartikkeli. Rajapartikkelit (*piiripartiklid*) ovat tekstipartikkelien alaryhmä, jotka sijaitsevat puhevuorojen ja lausumien rajojen lähellä ja näyttävät, miten niillä alkava vuoro liittyy kokonaiseen tekstiin (Hennoste 2000b: 1796). Toimittamispartikkelien pääfunktiona on

auttaa tekstintuottamisen prosessissa (2000b: 1806). *No* ilmaisee tavallisesti vastakohtaa tai ajatuksen käännettä, mutta sen käyttötavat dialogissa ja monologissa ovat hieman erilaisia. Dialogeissa esiintyy *no* vuoron tai lausuman alussa usein silloin, kun lausumalla ilmaistaan epäilyä tai esitetään vastaväitteitä. Välillä voi *no* olla kuitenkin samanmielisyyttä osoittavan vuoron alussa. Monologissa *no*-partikkeli sijaitsee myös vuoron alussa ja sen funktiona on yleisesti siirtyminen uuteen teemaan. Lisäksi mainitaan, että viron ja suomen *no*-partikkelin käyttö on hyvin samanlaista. (Hennoste 2000b: 1802–1803). Erilaisissa tutkimuksissa on tarkasteltu myös *no*-partikkelin suppeampia käyttökonteksteja. Jos *no* on esiintynyt puhelinkeskustelussa ennen tervehdyssanaa, se viittaa, että puhujat ovat olleet hiljattain yhteydessä (Rääbis 2009: 66). *No* on puhelinkeskusteluissa usein käytössä myös sellaisessa vuorossa, missä esitellään soittamisen syytä (Keevallik 2013: 275–279). *Noh*-partikkelia on esimerkiksi Keevallik tutkimuksissaan (2013, 2016) pitänyt yhtenä *no*-partikkelin varianttina, mutta tuonut erona esiin, että *noh* voi muodostaa myös vuoron yksin sekä esiintyä pidemmän vuoron keskellä tai lopussa (2016: 215). *Eesti keele seletav sõnaraamat* -sanakirjan mukaan partikkelien *no* ja *noh* käyttökohdat ovat suuressa määrin samanlaisia, mutta *noh*-partikkeli aloittaa usein tuttavallisen kysymyksen tai tervehdyksen (EKSS).

1.10. Kliittisten sävyartikkelien vastineita viron kielessä

Ainoa liitepartikkeli, joka viron kielessä esiintyy on *-ki/-gi*, jonka suorana vastineena suomen kielessä on joko *-kin* tai *-kAAn*. *-ki/-gi*-partikkelin lisäksi viron kielessä on liitepartikkelien kaltaiset *'s* ja *'nd*, mutta ne eivät kuitenkaan kuulu ryhmään, koska ne esiintyvät vain harvoissa kivettyneissä muodoissa (EKS 2019: 40). *-ki/-gi* voi joskus toimia myös sävyartikkelina (Hennoste 2000b: 1804), mutta yleisesti suomen kliittisiltä sävyartikkeleilta *-hAn*, *-pA(s)* ja *-s* puuttuu viron kielessä samalla tavalla liitepartikkelina esiintyvä vastine. Kääntämisen kannalta tämä tarkoittaa, että liitepartikkeli on todennäköisesti korvattu kokonaisella sanalla tai jätetty kääntämättä.

Hennosten (2000b: 1804) mukaan yleisimmät viron kielen sävyartikkelit ovat esimerkiksi *ikka*, *nüüd*, *küll*, *siis*, *alles*, *eks*, *tõesti*, *just*, *ju*, *muidugi* ja *õige*. Viron kielen syntaksissa ne kuuluvat intensiteettisanojen (*rõhumäärsõna*) ryhmään, jotka näyttävät tapahtumien tai niihin osallistujien yhteyksiä tai niiden tärkeyttä kuulijalle (Erelt 2017: 61). Tämän työn kannalta ovat tärkeimmät sävyartikkelit *ju* ja *alles*, koska ne ovat

vastaavasti partikkelien *-hAn* ja *-pA* yleisempiä vastineita. Partikkelin *ju* esiintyminen lauseessa viittaa, että siinä esitetään jo tuttua tietoa (esimerkki 22) (EKG II: 558). Sanakirjan *Eesti keele seletav sõnaraamat* (EKSS) mukaan on *ju*:lla kaksi peruserkitystä: niistä toinen korostaa kevyesti lauseessa esitettyä tietoa, jolloin tieto voi olla myös tuttu tai itsestään selvä (esimerkki 23). Toisen merkityksen mukaan *ju* ilmaisee epäilyä tai kahden vaiheilla oloa (esimerkki 24). (EKSS) *Ju* voi lauseelle antaa myös arvioivan sävyn (Hennoste 2017: 488).

- 22) Ma **ju** ütlesin, et rikkad ei näe rikkad välja.
- 23) Ta on **ju** alati veidi naljakas olnud. (EKSS)
- 24) **Ju** ma kunagi tulen. (EKSS)

Sana *alles* esiintyy viron kielessä yleisesti adverbina ja myös kuudesta EKSS:issä esitetystä merkityksestä viidessä on kuvailtu sitä adverbina. Sävyartikkelille sopivan merkityksen mukaan, *alles* tarkoittaa joko *ikka* tai *vast* (esimerkki 25). (EKSS) Lauseessa *alles* korostaa suoraan sen edellä tai jäljessä sijaitsevaa ilmausta, joka kuvailee esimerkiksi tilannetta tai asiaa. Tavallisesti *alles* esiintyy huudahduksissa, jossa se voi välittää myös puhujan asennetta. (Parm 2007: 98–99)

- 25) On **alles** uudis! (EKSS)

Lisäksi esiintyvät aineistossa käännöksinä toistuvasti vielä sävyartikkelit *küll*, *ometi* ja *õige*. Viron sävyartikkeliä *küll* on kuvailtu kun korostavaa sanaa erilaisissa konteksteissa, esimerkiksi se voi esiintyä huudahduksissa (esimerkki 27). Partikkeli *ometi* korostaa erilaisia tunnesävyjä kuten esimerkiksi päivittelyä, halveksuntaa, odotusta tai voimakasta toivetta (esimerkki 27) (EKSS). Partikkeli toimii myös käskyn vahvistajana (EKG II: 146). Sävyartikkelin *õige* tehtävänä on vahvistaa sanottavan merkitystä (esimerkki 28) (EKSS).

- 26) **Küll** alles tuiskab! (EKSS)
- 27) Saaks **ometi** rahamure kaelast ära! (EKSS)
- 28) Keedame täna **õige** suppi. (EKSS)

2. Puheen illuusiosta kaunokirjallisuudessa ja sen kääntämisestä

2.1. Lyhyesti kaunokirjallisuuden kääntämisestä

Kaunokirjallisuuden kääntämistä on perinteisesti pidetty sanataiteen kääntämisenä, joka sisältää esimerkiksi runojen, romaanien ja kuvakirjojen kääntämistä (Oittinen 2003: 165). Kuten muidenkin tekstien kääntäjien, pitää myös kaunokirjallisuuden kääntäjien käännösstrategiaa valitessaan ottaa huomioon esimerkiksi tilanne, toimeksianto, kulttuurierot ja tulevat lukijat. Kaunokirjallisen kääntämisen tapauksessa on kyseessä esteettinen strategia, joka tarkoittaa, että otetaan huomioon sekä tekstin muoto että sisältö. (2003: 169) Kääntäjän pitääkin aina pohtia sekä sisällön ja muodon että osan ja kokonaisuuden yhteensovittamista (2003: 172). Lisäksi kaunokirjallisuuden kääntäjän pitää hallita myös erilaisia aihepiirejä ja tyyllilajeja, koska tekstit voivat koskea muun muassa psykologiaa, biologiaa tai fantasiamaailmaa (2003: 180). Käännös riippuu aina myös siitä, miten kääntäjä on tulkinnut tekstiä. Tulkintaan vaikuttaa toisaalta juuri kääntäjän valitsema strategia, mutta toisaalta hänen usein tiedostamaton näkemyksensä tekstin kääntämisestä. (Paloposki 2003: 367)

2.1.1. Kaunokirjallisen puheen kääntämisestä

Kaunokirjallisuuden puheen kääntämistä ovat perusteellisesti tutkineet esimerkiksi Liisa Tiittula ja Pirkko Nuolijärvi (2013, 2016). Koska puhekielen piirteet ovat eri kielissä erilaisia, pitää kääntäjän tuntea hyvin sekä lähde- että kohdekielen erilaisia kielimuotoja. Niiden lisäksi ovat tärkeitä kummankin kielen kirjallisuusperinteen ja kirjallisuudessa esitetyn puhekielen aseman tunteminen. (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 238) Puhekielen variaation kääntämiseen on erilaisia mahdollisia strategioita, kääntäjä voi joko säilyttää variaation tai käyttää vain yhtä varieteettia, esimerkiksi standardikieltä. Toisaalta jos puhekielinen teksti muutetaan täysin kirjalliseksi, muuttuu sen takia myös koko teoksen tyyli, mikä voi vaikuttaa jo romaanihenkilöiden luonnekuviinkin. (2013: 245–246)

Tiittula ja Nuolijärvi (2013) ovat käsitelleet sekä korkeakirjallisuuden, nuortenkirjallisuuden että ajanvietekirjallisuuden puheen suomentamista. Vuonna 2016 ilmestyneessä artikkelissa käsitellään murteen ja nuorten puhekielen kääntämistä, lähteenä käytetään myös kääntäjien kanssa tehtyjä haastatteluja. Murteiden kääntämiseen

suhtaudutaan kääntäjien piirissä vaihtelevilla tavoilla, mutta murteita myös vältellään niihin liittyvien assosiaatioiden ja kiinteän paikan kanssa sidoksissa olemisen vuoksi. Tiittulan ja Nuolijärven haastattelusta suomentaja Oili Suomisen kanssa käy ilmi, että hän on käyttänyt käännöksissään murteita. Kääntäjä on selittänyt, että kääntäessä murretta pitää ensin ymmärtää sen funktio (esim. henkilön erottaminen muista) ja jos murretta käytetään vähän ja vain tekstin koristeena, sen voi jättää pois kokonaan. Jos murre otetaan kuitenkin käännökseen mukaan, kääntäjän pitää päättää, millaista kohdekielen murretta käyttää. Esimerkiksi Suominen on Berliinin murretta suomentaessaan käyttänyt yleisiä puhekielen piirteitä sisältävää kaupunkipuhekieltä. Gdanskissa puhuttu alasaksa on käännetty lounaismurteen kaltaiseksi kaupungin merellisen sijainnin vuoksi. (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 257–259) Jos alkuteoksessa puhutaan jollekin kaupungille ominaista kieltä, ovat suomentajat käännöksissään käyttäneet usein Helsingin puhekieltä (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 342). Murteen kääntämisen prosessissa on tärkeää se, että alussa käännetään teksti niin murteellisenä kuin mahdollista ja myöhemmin poistetaan liioiteltu murteellisuus (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 260–261).

Sosiolektien kääntämistä pidetään murteen kääntämistä helpompana, koska yleensä kohdekieleessä on kielivariantteja, joiden avulla voi erottaa jonkin sosiaalisen ryhmän muista (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 244). Niinpä nuorten kirjallisuudessa onkin tavallisesti enemmän puhekielen piirteitä ja myös suomentajan pitää käännöksissään tuottaa puhekielistä tekstiä, jos ei ole erityisiä syitä kirjallisen kielen valitsemiseen (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 264). Jos teoksen lähdekieleessä ei ole tapana käyttää nuortenkirjoissa puhekieltä, suomennoksissa sitä kuitenkin tehdään, että henkilöiden puhe olisi mahdollisimman autenttista (2013: 510). Niinpä esimerkiksi romaanihenkilöt voivat puhua lähes kirjakielisesti, mutta heidän puheessaan on jokin piirre, esimerkiksi 1. persoonan passiivin käyttö tai partikkelit, joka lisää puheenomaisuutta. (2016: 267)

Tiittulan ja Nuolijärven haastatteluista kääntäjien kanssa tuli ilmi seikkoja, jotka auttavat kääntäjiä tuottamaan mahdollisimman puhekielistä tekstiä. Todettiin, että käännöstekstin puheenomaisuuden säilyttämisessä on sopivien rakenteiden, esimerkiksi lyhyiden lauseiden käyttäminen vielä tärkeämpää kuin puhekielinen sanasto (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 259, 267). Lisäksi, että luonnollisen puheen kääntäminen onnistuisi

vielä paremmin, kääntäjän on myös kuunneltava ihmisiä aidoissa puhetilanteissa (2016: 263, 265) ja luettava kohdekielistä kirjallisuutta (2016: 263).

2.1.2. Partikkelien kääntämisestä

Partikkelien kääntämistä ei ole tutkittu paljon. Karin Aijmer (2008) on englanti-ruotsi paralleelikorpuksen pohjalta tutkinut, miten dialogipartikkelin kääntäminen voi tuoda esiin sen erilaiset merkitykset. Tutkimuskohteena olivat englannin dialogipartikkeli *oh* ja sen ruotsinkieliset käännösvastineet. Dialogipartikkelien kääntämiseen liittyy muun muassa sen sopivuus syntaksiin, tekstityyppiin ja kollokaatioihin. Jos partikkeli ei sovi niihin täysin, voi kääntäjä usein jättää sen kokonaan pois. (Aijmer 2008: 99) Korpuksesta tuli esiin, että englannin dialogipartikkelin *oh* tapauksessa on ruotsin kielessä käytetty 24 eri käännösvastinetta, jotka ovat joko dialogipartikkeleita, konjunktioita, interjektioita, fraaseja tai adverbeja. Toiseksi suosituin vastine on kuitenkin partikkelin kääntämättä jättäminen. (Aijmer 2008: 100, 102) Samaa on kuvaillut myös Kirsten Malmkjær (2007). Hänen mukaansa kaksikielisissä sanakirjoissa ja ulkomaalaisille tarkoitetuissa kieliopissa on usein esitetty myös partikkeleiden mahdollisia käännösvastineita. Tanskan partikkelin *jo* todellisten käännösvastineiden pohjalta on havaittu, että noin puolissa tapauksista on partikkeli jäänyt kääntämättä ja usein sen käännösvastineena on jotain, joka sanakirjoista ja kieliopista puuttuu. (Malmkjær 2007: 60–61)

Viron kielen osalta on sävyartikkelien kääntämistä käsitellyt hieman Janika Kärk (2010). Hänen artikkelinsa aineisto koostuu paralleelisista viron- ja saksankielisistä lauseista, jotka ovat peräisin näytelmäteksteistä ja sisältävät sävyartikkeleita. Hänen mukaansa käännöksissä on toimittu kolmella eri tavalla. Ensiksi, jos sävyartikkeli esiintyy lähdekielen lauseessa, on se mukana myös käännöksessä. Toiseksi aineistossa esiintyy myös esimerkkejä, joissa sävyartikkeliä ei lähdekielellä ole, mutta sitä on käytetty käännöksessä. Kolmanneksi olivat ne tapaukset, joissa sävyartikkeliä ei ollut ollenkaan käännetty. Artikkelissa todetaan, että pienen aineiston takia (noin 100 lausetta) ei voi kuitenkaan tehdä kauas ulottuvia johtopäätöksiä sävyartikkelien käännösmahdollisuuksista. Lisäksi Kärk mainitsee, että koska näytelmillä on eri kääntäjiä, voi huomata myös kääntäjien välisiä eroja. (Kärk 2010: 126–127) Toisin kuin Kärkin tutkimuksessa tämän työn aineistoon ei ole otettu mukaan esimerkkejä, joissa

dialogi- tai sävyartikkeli esiintyy vironkielisessä käännöksessä, mutta ei suomenkielisessä lähdetekstissä.

2.2. Puheen illuusiosta kaunokirjallisuudessa

Dialogi- ja sävyartikkelien käyttö on yleisesti ominaista puhutulle kielelle ja harvinaisempaa kirjoitetussa kielessä. Kirjallisena niitä voi esiintyä runsaasti esimerkiksi kaunokirjallisuudessa hahmojen fiktiivisessä puheessa. Koska myös tämän työn aineisto on kerätty kaunokirjallisuudesta ja koostuu fiktiivisen puheen katkelmista, annetaan seuraavissa alaluvuissa yleiskuva puheen illuusiosta kaunokirjallisuudessa.

2.2.1. Puhuttu ja kirjoitettu kieli sekä fiktiivinen puhe

Kieli jakautuu muodoltaan perinteisesti puhutuksi ja kirjoitetuksi. Niiden lisäksi on olemassa kolmaskin kielimuoto eli molempien ominaisuuksia yhdistävä fiktiivinen puhe, jonka käyttöalueet ovat kaunokirjallisuus ja kirjallinen media (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 11). Fiktiivisen puheen lisäksi myös esimerkiksi sähköpostien ja tekstiviestien kieli on lähellä aitoa puhetta, vaikka onkin kirjoitettua (Hakulinen 2003).

Puhutun kielen ominaisuuksia ovat esimerkiksi intonaatio, äänensävy, puheen rytmi ja tempo. Lisäksi puhutussa kielessä esiintyy usein korjauksia ja epäröintiä. Olennaisin puheen käyttökonteksti on keskustelu, joka rakentuu siihen osallistuvien vuorovaikutukselle. (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 33–34) Niinpä se on myös dialoginen ilmiö, jonka pitää keskustelutilanteessa sopia toisten vuoroihin (Tiittula ja Vuotilainen 2016: 31). Puhetilanteen osallistujien vuorovaikutukseen voivat kuulua myös esimerkiksi päällekkäispuhe ja erilaiset ruumiinkielen ilmiöt, kuten eleet ja ilmeet (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 34). Puhutussa kielessä on olennainen rooli myös puhujan äänellä, koska sen pohjalta voi tehdä oletuksia ensiksi hänen sukupuolestaan ja iästään, mutta myös tulkita persoonallisuutta ja tunnetilaa (Tiittula ja Vuotilainen 2016: 30).

Kirjoitettu kieli on kielen visuaalinen muoto, joka poikkeaa puhutusta kielestä monella tavalla. Erilaista on muun muassa jo kirjoitetun kielen suunnittelu ja vastaanottaminen. Suunnittelu ei ole useimmissa tapauksissa yhtä nopeaa eikä spontaania kuin puheen tuottaminen. Toisaalta kirjoittaja voi korjata suunnittelussa esiin tulevia ongelmia niin, että siitä ei jää tekstiin mitään jälkeä. Kirjoitetun kielen vastaanottaminen on yleisesti taas nopeampaa, koska lukija voi silmätä pidempää osaa tekstistä samanaikaisesti eikä lue sitä

kirjain kirjaimelta. Puhutun kielen tapauksessa vastaanottamisen nopeus riippuu myös puhujan tempostä. (Tiittula ja Vuotilainen 2016: 34) Vaikka kirjoitetusta kielestä puuttuu esimerkiksi liikkeet, eleet ja puhujan ääni, on sielläkin vastaavia ilmiöitä, kuten typografia, taitto ja tekstinsisäiset kuvat (2016: 36–37). Sanaston kannalta kirjallinen kieli eroaa puhutusta sen puolesta, että kirjoitetussa kielessä käytetään paljon enemmän substantiiveja, kun taas puhutussa kielessä on enemmän pronomineja (Hakulinen 2003).

Fiktiivinen puhe on muodoltaan kirjoitettua, mutta sen tavoitteena on olla mahdollisimman lähellä aitoa puhetta. Se tarkoittaa, että puheelle ominaiset piirteet välitetään kirjoitetun kielen keinojen avulla. Niitä kaikkia ei ole kuitenkaan mahdollista esittää suoraan kirjallisessa dialogissa. Esimerkiksi puheen prosodiaan liittyviä tai kehollisia piirteitä voi olla kirjallisena dialogina tekstissä vaikea esittää ja siten niitä kuvataan pikemminkin repliikkien johtolauseissa (Haakana 2013: 133–134). Yksi kirjoitetun kielen piirteistä on typografia, joka on fiktiivisessä puheessa mukana esimerkiksi kolmen pisteen käyttönä. Kolme pistettä voi viitata puheen keskenjäämiseen tai keskenjättämiseen sekä yleisesti puheessa esiintyviin taukoihin, joka luo siis puheen rytmiä. Lisäksi kolmella pisteellä voi ilmaista myös, että puhuja on hermostunut. (Koivisto 2013: 176–177) Joka tapauksessa pitää ottaa huomioon, että vaikka puheen illuusiolla halutaan ilmaista spontaania puhetta, se ei koskaan voi olla täysin samanlaista kuin puhuttu kieli (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 229).

Rakenteeltaan kaunokirjallinen puhe eroaa luonnollisesta puheesta myös sen kannalta, että keskenään puhuvien henkilöiden lisäksi olennainen rooli on myös tarinan kertojalla. Juuri kertojan kommenttien ja johtolauseiden avulla lukija ymmärtää, kuka milloinkin puhuu ja miten dialogi sujuu, esimerkiksi onko puheessa taukoja. Lisäksi sekä nämä kertojan esittämät kommentit että dialogi itse ovat olennaisia siksi, että lukija voisi tehdä päätelmiä kertomuksen maailmasta ja sen tapahtumista sekä henkilöistä ja näiden välisistä suhteista. Joskus lukija voi jo ennen henkilön puheenvuoron alkua tietää, mitä tämä ajattelee. (Nykänen ja Koivisto 2013: 32–33)

2.2.2. Puheenomaisuuden piirteitä kaunokirjallisuudessa

Tässä aluvuossa annetaan esimerkkejä siitä, millaisten kielen keinojen avulla tuodaan kaunokirjallinen puhe lähemmäksi aitoa puhetta. Jotkut puhekielen piirteet, kuten esimerkiksi persoonapronominien lyhentymisen, vokaalin tai *n:n* loppuheitto ovat puhetilanteessa varsin huomaamattomia, mutta kirjoitetussa kielessä päinvastoin hyvin huomattavia ja saavat tekstin vaikuttamaan puhekieliseltä (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 41). Sellaisten piirteiden avulla lisätäänkin kirjoitettuun fiktiiviseen puheeseen puheenomaisuutta eli tehdään siitä uskottavaa ja mahdollisimman läheisesti aitoa puhetta muistuttavaa. Tiittula ja Nuolijärvi(2016) ovat listaneet yleisimmät piirteet, joiden avulla suomalaisessa kaunokirjallisuudessa puheenomaisuutta on ilmaistu. Niihin kuuluvat muun muassa puhekielinen sanasto, puheelle ominaiset lauserakenteet, äännepiirteet sekä erilaiset kielikuvat (2016: 232–233). Dialogin rakenteen kannalta se on lähempänä luonnollista puhetta myös silloin, kun kertoja on dialogissa mahdollisimman vähän mukana (Nykänen ja Koivisto 2013: 37).

Sanaston puolelta fiktiivisessä puheessa on käytetty esimerkiksi erilaisia murre- ja slangisanoja (*frendi, röökata*). Tavallista on myös vahvistussanojen ja kirosanojen iso määrä. Runsaasti on käytetty myös erilaisia partikkeleita, kuten dialogipartikkeleita (*niin, kyllä*), sävypartikkeleita (*oikeestaan, sitte, -hAn*), suunnittelupartikkeleita (*niinku, tota*) ja interjektioita (*oho, ai*). (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 58–60) Sanaston kannalta ovat lisäksi yleisiä vielä pronominien puhekielisten muotojen käyttö (*mä, mie*) ja persoonapronominien sijaan demonstratiivipronominien käyttö (*hän>se*) (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 232). Tavallaan liittyvät sanastoon myös toistuvat korjaukset, jotka luovat vaikutelman luonnollisesta puheen prosessoinnista (Nykänen ja Koivisto 2013: 38).

Lauseiden puolelta puheenomaisuutta ilmaisevat esimerkiksi lyhyet ja elliptiset lauseet. Lisäksi on mainittu, että tärkeä rooli on myös lauseiden sananjärjestyksellä ja välimerkeillä. (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 233) Lyhyet vuorot, jotka voivat koostua vain dialogipartikkelista, muistuttavatkin usein arkikeskustelua, koska niiden takia keskustelu ei välttämättä etene sujuvasti ja loogisesti tiettyyn päämäärään, vaan on jatkuvaa prosessia (Nykänen ja Koivisto 2013: 39).

Yleisimmät puheen illuusiota varten käytetyt äännepiirteet ovat erilaiset sulaumat (*mulla on>mullon*), pikapuhemuodot (*tulen>tuun*), puhekieliset ja murteelliset äännevariantit (*lähdetään>lähretään*). Lisäksi äännepiirteenä voi olla kuvailtu myös aksenttia tai muuten erikoista ääntämistä, kuten esimerkiksi venytystä tai änkytystä (*tu-tulen*). (Tiittula ja Nuolijärvi 2016: 233) Erilaisten äännepiirteiden käyttö tekee kirjoitetusta tekstistä lähemmin puhetta muistuttavaa, mutta ne auttavat myös kuvailemaan ja erottamaan hahmojen ikää ja sekä murre- että yhteiskunnallista taustaa (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 43).

Vaikka edellä esitetyt puhekielen piirteet auttavat tekemään kaunokirjallisesta dialogista aidon puheen kaltaisen, on niiden käytössä myös rajoituksia. Puhekielen piirteiden lisäksi pitää olla myös samojen sanojen yleiskielisiä variantteja, koska puhujan kieli on uskottavampaa, jos siellä esiintyy variaatiota. (Tiittula ja Nuolijärvi 2013: 18–19) Näiden piirteiden kirjalliseen käyttöön vaikuttaa vielä se, että tietyt puheen ilmiöt, jotka eivät kiinnitä puhetilanteessa ollenkaan huomiota, saavat sitä kirjallisessa kontekstissa ja heikentävät todenmukaisuutta. Se tarkoittaa, että kaikkia puheen piirteitä, jotka muistuttavat luonnollista puhetta, ei voi kuitenkaan käyttää samanaikaisesti (2013: 36).

3. Aineiston kuvaus

Tämän työn aineisto on kerätty kuudesta *Risto Rämpääjä* -sarjan kirjasta ja niiden vironkielisistä käännöksistä. Aineiston kirjat ovat ilmestyneet suomeksi vuosina 1997–2013 (kirjailijat Sinikka ja Tiina Nopola) ja viroksi vuosina 2008, 2009 ja 2016 (kääntäjä Kristiina Kass). Kirjasarja valittiin aineistoon sen perusteella, että kuvailevan tekstin lisäksi kirjoissa on myös runsaasti hahmojen välistä dialogia. Niin voi myös olettaa, että niissä on käytetty dialogi- ja sävyartikkeleita, jotka lisäävät dialogiin puheenomaisuutta. Aineiston keruussa kävikin ilmi, että puheenomaisuutta luovat näissä teoksissa juuri dialogi- ja sävyartikkelit, koska esimerkiksi lyhentyneitä pronomineja tai slangisanastoa ei ole dialoogeissa käytetty ollenkaan.

Aineistoa kerättäessä luettiin kaikista kirjoista ensin suomenkielinen teos, merkittiin siinä dialogi- ja kliittisiä sävyartikkeleita sisältävät lausumat ja laitettiin ne tiedostoon. Sen jälkeen luettiin vironkielinen kirja samalla suomenkielistä tekstiä seuraten ja laitettiin tiedostoon myös vironkieliset käännöslauseet. Kaikille lausumille on lisätty myös koodi kirjan nimestä ja sivunumero, jossa partikkeli esiintyy, että tarvittaessa voitaisiin myöhemmin tarkistaa epäselviä kohtia. Hahmojen välisten suorien dialogien lisäksi otettiin aineistoon mukaan myös partikkelin sisältävät ja hahmon ajatusta ilmaisevat kuvailevan tekstin osat, koska ne ovat muodoltaan läheisiä suoralle kerronnalle eli sisältävät partikkelin ja johtolauseen (esimerkki 29).

29) Mutta **eihän** tällä ole ketään, **minähän** olen yksin ammeessa, Rauha ajatteli.

Aineistossa esiintyy dialogi- ja kliittisiä sävyartikkeleita 739 kertaa. Partikkelien määrä eri kirjoissa vaihtelee melko paljon. Tähän voi vaikuttaa hieman myös kirjojen erilainen sivumäärä, mutta yleisesti ei ole sivumäärässä isoja eroja. Partikkelien määrä on selvästi pienempi kahdessa vanhemmassa kirjassa *Hetki lyö, Risto Rämpääjä* (73) ja *Risto Rämpääjä ja kauhea makkara* (65). Kaikissa muissa aineiston kirjoissa on partikkeleita noin kaksi kertaa enemmän. Partikkelit on analyysia varten jaettu 12 pienempään

ryhmään, joita kuvaillaan tarkemmin analyysiluvun alussa. Myös eri partikkelien esiintymien määrä voi vaihdella melko paljon. Esimerkiksi kliittisellä sävyartikkelilla *-hAn* on aineistossa 320 esiintymää, kun dialogipartikkeli *jaaha* esiintyy vain kolme kertaa.

4. Suomen sävy- ja dialogipartikkelien kääntäminen viron kielelle

Tämän luvun tavoitteena on analysoida suomen dialogi- ja kliittisten sävyartikkelien kääntämistä viron kielelle. Ensimmäisessä alaluvussa annetaan yleiskuva kaikista aineistossa esiintyvistä partikkeleista ja niiden käänöksistä. Seuraavissa alaluvuissa analysoidaan tarkemmin sävyartikkelien *-hAn* ja *-pA(s)* sekä dialogipartikkelien *okei* ja *no* käänösvastineita sekä tekijöitä, jotka ovat voineet vaikuttaa kääntäjän tekemiin valintoihin.

4.1 Yleiskatsaus aineistossa esiintyvistä partikkeleista ja niiden käänösvastineista

Tässä alaluvussa annetaan yleiskuva aineistossa esiintyvistä dialogi- ja sävyartikkeleista sekä niiden käänösvastineista. Aineistossa on kaikkiaan 739 partikkelia, jotka on tässä tutkimuksessa jaettu 12 eri ryhmään (ks. Taulukko 2). Partikkelit on laskettu itsenäiseksi ryhmäksi, jos niitä on vähintään 10 kappaletta. Ne partikkelit, joita esiintyy vähemmän kuin 10 kertaa, on laitettu ryhmään *harvinaisemmat partikkelit*. Samaan ryhmään lasketaan myös kaikki partikkeliketjut ja kahdentuneet partikkelit, vaikka noin puolet kaikista tapauksista muodostaa partikkeliketju *ai niin*. Lisäksi on laitettu yhteen ryhmään vielä partikkelit, joita voi laskea saman partikkelin eri varianteiksi, esimerkiksi *aha* ja *ahaa*; *joo*, *juu* ja *jo²* sekä *häh* ja *höh*.

---

² Aineistossa on pari esimerkkiä, jossa *jo* on dialogipartikkelin *joo* lyhyempi muoto eikä adverbi.

Taulukko 2. Aineistosta löytyvät partikkelit

Partikkeli	Määrä (kpl, %)	Käännösvastineiden määrä
-hAn	320; 43,3%	32
-pA(s)	113; 15,3%	21
okei	40; 5,4%	13
no	38; 5,1%	5
partikkeliketjut (esim. ai niin, no niin)	38; 5,1%	17 ³
-s	36; 4,9%	8
ai	35; 4,7%	8
niin	29; 4%	5
häh, höh	26; 3,5 %	8
joo, juu, jo	25; 3,4%	3
aha, ahaa	23; 3,1%	4
harvinaisemmat partikkelit (esim. kyllä, jes)	16; 2,2%	9*

Taulukossa 2 on tuotu esiin myös eri partikkelien käännösvastineiden määrä. Melkein kaikki yhdestä sanasta koostuvat käännösvastineet on laskettu itsenäiseksi käännösvastineeksi ja niitä ei ole koottu isompiin ryhmiin kuten suomenkielisiä partikkeleita. Vain *aa* ja *aaa* sekä *äh* ja *ähh* on laskettu samaksi vastineeksi, koska niiden tapauksessa tuntuu olevan kyseessä vain erilainen kirjoitustapa. Monesta sanasta

³ Partikkeliketjujen ja harvinaisempien partikkelien tapauksessa on lisätty taulukkaan kyllä käännösvastineiden määrä, mutta sitä ei voi verrata muihin, koska ryhmä itse koostuu jo useammasta eri partikkelista.

koostuvat vastineet on laskettu itsenäiseksi vastineeksi silloin, kun kyseessä on lause, kiinteä fraasi kuten esimerkiksi *ei tea, eks ole* tai suomen partikkeliketjun/kahdentuneen partikkelin käännös. Jos käännöksenä ovat vierekkäin sijaitsevat sävypartikkelit, kuten esimerkiksi *ju ometi*, ei ole laskettu sitä itsenäisenä vastineena, vaan on otettu asenne, että siinä tapauksessa on käytetty käännöksenä kahta eri vastinetta.

Kuten taulukosta 2 näkyy, selvästi eniten aineistossa esiintyy kliittisiä sävypartikkeleita *-hAn* (320; 43,3%) ja *-pA(s)* (113; 15,3%). Toiseksi suurin määrä on dialogipartikkeleita *okei* (40, 5,4%) ja *no* (38, 5,1%). Mainittuja partikkeleita ja niiden käännösvastineita analysoidaan tarkemmin analyysiosan seuraavissa alaluvuissa. Jokaisella taulukossa esiintyvällä partikkelilla on vähintään kolme erilaista käännösvastinetta. Useimmissa tapauksissa partikkelilla on pari selvästi enemmän esiintyvää vastinetta ja isompi määrä sellaisia, joita esiintyy aineistossa vain kerran tai pari. Esimerkiksi partikkelin *niin* yleisimmät käännösvastineet ovat *jah* (18 kertaa) ja *jaa* (8 kertaa), mutta kerran on käytetty vastineena myös *jajah, no muidugi* ja *on jah*. Eniten erilaisia käännösvastineita on kliittisillä sävypartikkeleilla *-hAn* (32) ja *-pA(s)* (21). Sävypartikkelien käännösvastineiden iso määrä voi johtua sekä partikkelien esiintymisen isosta määrästä, niiden erilaisista käyttöfunktioista että samassa muodossa olevan käännösvastineen puutteesta viron kielessä. Etenkin kliittisille sävypartikkeleille on ominaista myös se, että yksi suosittu käännösvastine on niiden kääntämättä jättäminen. Dialogipartikkelien osalta eniten käännösvastineita on *okei*-partikkelilla (13), niistä suosituimmat ovat *olgu* ja *okei*. Dialogipartikkeleiden tapauksessa on kääntämättä jättäminen vastineena vain aineiston muutamassa esimerkissä.

Lukuun ottamatta kahdentuneita partikkeleita ja partikkeliketjuja, koostuu suomen partikkelin käännösvastine useimmiten vain yhdestä sanasta. Tavallisesti myös vastine on sanaluokaltaan partikkeli, mutta se ei kuulu välttämättä sävy- tai dialogipartikkeleihin. Esimerkissä 30 suomen dialogipartikkelin *ai* vastineena on *oo*, joka on yllätyneisyyttä ilmaiseva affektiivinen partikkeli. Erilaisten partikkelien lisäksi yksittäisestä sanasta koostuvat käännösvastineet voivat olla adjektiiveja (esimerkki 31), konjunktioita (esimerkki 32), kysymyssanoja (esimerkki 33) tai adverbeja (esimerkki 34). Pari kertaa on vastineena käytetty myös demonstratiivipronominia (esimerkki 35). Yhdestä sanasta koostuvissa käännösvastineissa ei esiinny substantiiveja eikä verbimuotoja.

- 30) **Ai** tässä on tuttuja, mies vastasi. / **Oo**, siin on tuttavaid, vastas mörraomanik.
- 31) **Okei**, sanoi Nelli. / **Selge**, ütles Nelli.
- 32) **Ai** jalat! / Jalad **või**?
- 33) **Häh?** Risto ihmetteli. / **Miks?** imestas Risto.
- 34) Senkin kuumahuuli. **Onpa** ilkeästi sanottu, Rauha päivitteli. / Igavene mesisuu. **Päris** öelalt öeldud, imestas Roosa.
- 35) Minnekäs Vanessa meni? hän ihmetteli. / Kuhu **see** Vanessa läks, imestas ta.

Harvemmin partikkelien käännösvastine koostuu enemmän kuin yhdestä sanasta (esimerkki 36) tai on itsenäinen lause (esimerkki 37). Esimerkistä 36 näkyy, että partikkelin kääntämiseen on voitu käyttää monta mahdollista vastinetta, jotka eivät muodosta yhdessä kiinteää lauseketta. Useimmiten monesta sanasta koostuvia käännösvastineita on käytetty kliittisten sävyartikkelien käännöksenä. Monisanaiset vastineet voivat sisältää myös verbin muotoja. Esimerkiksi kysymyssanaan liitetyn *-hAn*-partikkelin yksi mahdollinen käännösvastine on *ei tea* kuten esimerkissä 38.

- 36) **Onpa** se suuri, Elvi ihmetteli. / **Küll** on **alles** suur! imestas Elvi.
- 37) **Okei**, sanoi Nelli. / **Teeme nii**, ütles Nelli.
- 38) Onko**han** se lukenut sen? / **Ei tea**, kas ta luges seda?

Kääntämättä jättämisen, yhdestä sanasta koostuvien ja pidempien vastineiden lisäksi liitepartikkeleiden *-hAn* ja *-pA(s)* tapauksessa on myös harvoja esimerkkejä, joissa käännösvastineena on käytetty viron liitepartikkelia *-ki/-gi* (esimerkki 39).

- 39) Siinä**hän** sinä olet! / Siin sa oled**ki**!

Kahdentuneiden partikkeleiden ja partikkeliketjujen tapauksessa on yleistä, että myös käännösvastine koostuu kahdesta sanasta (esimerkki 40). Tietyissä tapauksissa viron vastine koostuu kyllä tavallaan kahdesta sanasta, mutta ne on kirjoitettu yhteen (esimerkki 41). Kuten esimerkissä 40 koostuu vastine usein kahdesta dialogipartikkelista, jotka ovat suomen partikkelin suorat vastineet. Harvemmin käännösvastineet eivät ole niinkään suoria, mutta kuitenkin kontekstin mukaisia, kuten esimerkissä 42.

- 40) **Ai niin**, töitä, Rauha huomasi. / **Ah jah**, tööd, taipas Roosa.
- 41) **Juu juu**, Rauha sanoi katse tv-ruudussa. / **Jajaa**, ütles Roosa, pilk ekraani küljes.
- 42) **Ai niin**, Risto sanoi ja otti pari askelta. / **Ah seda**, ütles Risto ja astus paar sammu.

Tämän työn aineistossa ovat yhdessä sävy- ja dialogipartikkelit, jotka muodostavat siis kummassakin kielessä oman ryhmänsä. Dialogipartikkelit ja sävyartikkelit ovat myös keskenään erilaisia. Kuitenkin esiintyy aineistossa myös sellaisia käännösvastineita, joita on käytetty useiden eri partikkelien tapauksessa. Tavallisesti se tarkoittaa kyllä sitä, että sama vastine esiintyy joko samassa funktiossa olevien eri sävy- tai dialogipartikkeleiden käännöksenä. Esimerkiksi *jah* on ollut vastineena suomen partikkeleille *kyllä*, *niin*, *joo*, *juu* ja *jo*. Yleisin yhteinen käännösvastine, jota on käytetty sekä sävyartikkeleiden että eräiden dialogipartikkeleiden tapauksessa, on sanallisen käännöksen puuttuminen. Sellaiset tapaukset, jossa tyypillinen sävyartikkelin vastine on esiintynyt myös dialogipartikkelin vastineena tai päinvastoin ovat todella harvinaisia.

4.2. Kliittisen sävyartikkelin -hAn käännösvastineita

Tässä alaluvussa analysoidaan erilaisia liitepartikkelin -hAn käännösvastineita. -hAn-partikkeliä esiintyy aineistossa eniten (320 kertaa) ja sillä on myös eniten erilaisia (32) käännösvastineita, mutta noin 60 % niistä muodostaa viron sävyartikkeli *ju*. Suurin osa tämän aineiston -hAn-partikkelin sisältävistä esimerkeistä (79 %) ovat väitelauseita, joiden päätehtävänä on esittää jo tavallaan tuttua tietoa. Loput esimerkeistä (21 %) ovat kysymyksiä, jotka -hAn-partikkeli on muuttanut usein retoriseksi. Seuraavissa alaluvuissa analysoidaan sävyartikkelin -hAn yleisempiä käännösvastineita, kuten *ju*, sanallisen vastineen puute, *ei tea* ja *huvitav* sekä harvinaisempia vastineita *ometi*, *küll* ja *õige*.

4.2.1. Käännösvastineena *ju*

-hAn-partikkelin suosituin vironkielinen käännösvastine on *ju*, joka on käännöksenä noin 60 %:sta kaikista tapauksista. Se on -hAn-partikkelin ensimmäinen vastine myös suomi-viro-sanakirjassa (SES). Näiden esimerkkien lisäksi, joissa *ju* esiintyy yksin, on myös harvoja esimerkkejä, joissa sen lisäksi on käännöksessä myös toinen sävyartikkeli (esimerkki 43). *Ju* esiintyy -hAn-partikkelin käännösvastineena useimmiten silloin, kun suomen -hAn-partikkeliä on käytetty väitelauseessa ja se on liitetty lauseen ensimmäiseen jäseneseen, joka voi olla esimerkiksi verbi (esimerkki 44), pronomini (esimerkki 45) tai substantiivi (esimerkki 46). Sellaisissa tapauksissa -hAn-partikkelin funktiona on näyttää, että kyseessä on jo tuttu tai itsestään selvä asia.

43) Minähän olen järkevä ihminen. / Ma olen **ju ometi** mõistlik inimene.

- 44) Olisihan se mukavaa, jos sinä, Risto, voisit tavata Franzia hiukan useammin. / See oleks **ju** tore, kui sina, Risto, võiksid Franziga veidi sagedamini kohtuda.
- 45) Minähan sanoin, että sinun pitää kirjoittaa hiukkasen totuuden vierestä. / Ma **ju** ütlesin, et sa pead tõde natuke muutma.
- 46) Elvi-tätihan ei pidä makeasta. / Tädi Elvile **ju** ei meeldi maiustused.

Ju-partikkelin sisältävien käännöslauseiden tapauksessa herättää huomiota, että käännöksessä *ju* ei sijaitse tavallisesti saman sanan perässä, johon alkutekstissä on liitetty *-hAn*. 186:sta esimerkistä vain 42 (23 %) ovat sellaisia, joissa *ju* sijaitsee myös käännöksessä saman sanan perässä. Seuraavaksi katsotaankin, mikä on voinut vaikuttaa siihen, että vastineen paikka on muuttunut.

Jos sellaista on tapahtunut verbiin liitetyn *-hAn*-partikkelin käännöksessä, pitää ensin kiinnittää huomiota siihen, onko kyseessä myönteinen vai kielteinen lause. Suomen kielen kielteisissä lauseissa verbin liittomuodossa *-hAn* liitetään finiittiseen osaan eli kieltoverbin jälkeen. Viron kielessä taas ei voi kieltopartikkelin *ei* ja verbin väliin laittaa yleisesti muita sanoja ja niinpä *ju* ei myöskään koskaan esiinny *ei*-partikkelin jäljessä. Esimerkistä 47 näkyy, että vironkielisessä käännöksessä on subjekti *Elvi* tuotu lauseen alkuun. Verbimuoto *ei kanna* esiintyy yhdessä ja *ju* on laitettu vasta sen jälkeen. Koska *ju* ei voi viron kielessä esiintyä kieltopartikkelin jäljessä, niin se onkin usein liitetty esimerkin 47 kaltaisesti kokonaisen verbimuodon jälkeen. Kuitenkin aineistossa esiintyy myös sellaisia esimerkkejä, joissa viron sävyartikkeli on laitettu jonkin muun sanan kuin verbin jälkeen. Esimerkissä 48 *ju* sijaitsee käännöslauseessa subjektin *ma* perässä. Esimerkki eroaa edellisestä myös siinä mielessä, että subjekti ei ole lauseessa ensimmäisenä. Verrattuna esimerkkiin 47, on esimerkissä 48 myös verbin liittomuoto ja siinä tapauksessa on *ju*:n paikka aina infiniittisen osan edellä. Esimerkeissä, joissa verbin liittomuotoon kuuluu kieltoverbi ja *olla*-verbi, on sen vironkielisenä vastineena käytetty tavallisesti sana *pole* (esimerkki 49), joka sisältää siis sekä kiellon että *olla*-verbin. Kaikissa esimerkeissä, joissa verbinä on ainoastaan *pole* on *ju* laitettu suoraan sen jälkeen eli ne ovat tavallaan ainoat tapaukset, joissa *ju* voi sijaita saman sanan jäljessä myös kieltolauseissa.

- 47) Eihan Elvi käytä koruja, Rauha ihmetteli. / Elvi ei kanna **ju** ehteid, imestas Roosa.

- 48) Enhän minä toisaalta ole tehnyt mitään, minkä vuoksi minun pitäisi arastella Rauhaa. / Tegelikult pole ma ju teinud midagi, mille pärast ma peaksin Roosat pelgama.
- 49) Eihän Rauhalla ole lauluääntää lainkaan, Elvi sanoi. / Roosal pole ju ometi üldse lauluhäält, ütles Elvi.

Verbiin liitetyn *-hAn*-partikkelin sisältävissä myönteisissä lauseissa on *ju* melkein aina käännöksessä samassa paikassa, jossa suomen kielessä *-hAn*:kin, vaikka muuten sellaisissa käännöslauseissa sanajärjestys on tavallisesti muutettu ja subjekti tuotu ensimmäiseksi (esimerkki 50). Vain kerran (esimerkki 51) on *ju* myönteisessä lauseessa laitettu jonkin muun sanan jälkeen. Siinä tapauksessa on myös käännöksessä säilynyt käänteinen sanajärjestys ja sen vuoksi sopiikin *ju* paremmin subjektin asemassa olevan persoonapronominin jälkeen. Yleisesti ovat käännöksenä *ju*-partikkelin sisältävät verbinalkuiset väitelauseet perustelevia tai vahvistavia.

- 50) Jättihän herra Lindberg meille viisi paria sukkaa, pyjaman, kaksi sateensuojaa ja kameran. / Härra Lindberg jättis ju meile viis paari sokke, pidžaama, kaks vihmavarju ja fotoka.
- 51) Voithan sinä omalta parvekkeeltasi huudella kaikenlaista, mutta käytä meidän parvekkeellamme asiallisempia ilmauksia, Rauha huomautti. / Oma rõdult võid sa ju igasugu asju hüüda, aga meie rõdul kasuta asjalikumaid väljendeid, nõudis Roosa.

Väitelauseissa, joissa *-hAn*-partikkeli on liitetty substantiiviin ja sen käännöksenä on *ju*, sijaitsee se vain neljässä esimerkissä 27:stä saman sanan perässä, jonka yhteydessä *-hAn* on suomen kielessä (esimerkki 52). Niille esimerkeille on yhteistä se, että substantiivi, johon liitettynä *-hAn* esiintyy, on lausuman subjekti ja lausumassa oleva verbi ei ole modaaliverbi. Niissä esimerkeissä, joissa *ju* ei sijaitse käännöksessä substantiivin perässä, se on laitettu aina verbin jälkeen (esimerkki 53). Kuten esimerkistä 53:kin näkyy, se on tavallista juuri *olla*-verbin sisältävien kopulalauseiden tapauksissa. Löytyy myös harvoja sellaisia esimerkkejä, joissa on jokin muu verbi kuin *olla* (esimerkki 54). Nämä lausumat eivät eroa muodoltaan ollenkaan niistä, joissa *ju* esiintyy subjektin asemassa olevan substantiivin jäljessä. Niinpä voisi myös esimerkissä 54 olla esimerkin 52 kaltaisesti *ju* jo subjektin *see meditsiiniõde* perässä. Ottaen huomioon verbin laadun käy ilmi, että lausumissa, joissa on verbinä modaaliverbi, *ju* sijaitsee käännöksessä aina vasta verbin eikä subjektina olevan substantiivin jäljessä. Jos *ju* esiintyy substantiivin jäljessä, on se siis tapahtunut aina muiden verbien tapauksessa.

- 52) Tätisihän pelkää ukkosta, herra Lindberg muisteli. / Su tädi ju kardab äikest, tuli härra Lindbergile meelde.
- 53) Laatikkohan on auki, Rauha hämmästy. / Sahtel on ju lahti, imestas Roosa.
- 54) Se sairaanhoitajahan sanoi menevänsä Kissaruttoyhdistykseen. / See meditsiiniöde ütles ju, et ta läheb Kassikatku ühingusse.

Lisäksi on substantiivien esimerkkien joukossa harvoja sellaisia, joissa käännöksessä on tehty muutoksia, joiden takia myös verbi tai lauseentyyppi on muuttunut ja näin mahdollisesti myös vastineen paikka. Esimerkin 55 suomenkielisessä osassa on käytetty verbiä *kuolla*, viroksi on sen sijaan käytetty muotoa *on surnud*, jonka tapauksessa *surnud* voidaan laskea adjektiiviksi ja niin on lausuman verbi *olla*. Jos *kuolla* olisi säilynyt verbinä, olisi *ju* sijainnut todennäköisesti substantiivin jäljessä, ja myös sen takia, että *ju*-partikkeli ei ole tämän aineiston esimerkeissä ollut koskaan lausuman viimeinen sana, vaikka yleisesti se olisi mahdollista. Esimerkissä 56 on alkuperäinen verbi *päästä* viroksi käännetty *saama*-verbiksi. Niin voi tässäkin tapauksessa sävyartikkelin *ju* paikkaan vaikuttaa verbinlaadun muutos. Toisaalta *ju*-partikkelin paikkaan voi vaikuttaa myös lauseen kielteinen muoto, mutta koska on vain muutama sellainen kieltolause ja niissäkin voi *ju* sijaita substantiivin perässä, ei ole selvää miten paljon kieltolauseeseen vaikuttaa.

- 55) Vanessa-koirahan kuoli, Risto sanoi. / Su koer on ju surnud, ütles Risto.
- 56) Rauhahan ei pääse liikkeelle, kun hänen jalkansa on nyrjähtänyt, Nelli huomautti. / Roosa ei saaju liikuda, tal on jalg nikastatud," märkis Nelli.

Tässä aineistossa tyypillisesti väitelauseet, joissa *-hAn* on liitetty substantiiviin ja saanut käännöksen *ju* ovat sellaisia, jossa palautetaan mieleen aiemmin saatua tietoa (esimerkki 52). Myös sekä *-hAn* että *ju* viittaavat usein siihen, että asia on jo tuttu. Niin esimerkiksi esimerkin 52 tapauksessa, jossa on kyseessä muistutus, ei olisi mahdollista, että käännöksessä olisi jokin muu sävyartikkeli.

Isoimman osan (48 %) kaikista *ju*-partikkelin käännöksenä sisältävistä väitelauseista muodostavat sellaiset, joissa suomen *-hAn*-partikkeli on liitetty pronominiin, tarkemmin sanottuna persoona- tai demonstratiivipronominiin. Persoonapronominien tapauksessa esiintyy *ju* myös käännöksessä pronominin jäljessä (esimerkki 57) 26 %:ssa esimerkeistä. Niissä tapauksissa lukuun ottamatta yhtä esimerkkiä (esimerkki 59) ei ole lausuman verbi koskaan modaaliverbi. Esimerkki 59 poikkeaa muista siten, että toisaalta on kyseessä

kysymys, mutta toisaalta on lausuman sisällön kannalta erittäin tärkeää korostaa pronominia *sinä/sina*, jotta näkyisi parhaiten kontrasti, että kyseessä on juuri puhuteltava eikä kukaan muu. Useimmissa tapauksissa partikkelin paikka on käännöslauseessa kuitenkin modaaliverbin perässä (esimerkki 58). Lisäksi riippumatta siitä, missä partikkelin käännösvastine sijaitsee, on vironkielisissä käännöslauseissa melkein aina käytetty pronominin lyhyttä muotoa, vaikka alkutekstissä ei ole koskaan käytetty pronominiin lyhyitä puhekielisiä muotoja.

- 57) Sinähän käskit viedä sen piirakan uusille naapureille. / Sa ju käskisid viia selle koogi uutele naabritele.
- 58) Hänhän on poikamies. / Ta on ju poissmees.
- 59) Kuinka et tiedä? Sinähän olet Lindberg? / Kuidas sa ei tea? Sina ju oled Lindberg?

Demonstratiivipronominiin liitetyn *-hAn*-partikkelin sisältäviä väitelauseita on kaikkiaan 36, mutta vain kahdessa esimerkissä *ju* sijaitsee käännöksessä myös pronominin jäljessä (esimerkki 60). Koska toisessa esimerkissä on verbinä *selittää* ja toisessa *olla*, ei näy tästä vaikuttaako myös niissä tapauksissa verbin laatu *ju*:n paikkaan. Yleisesti *ju* sijaitsee kuitenkin vasta verbin perässä, jonka tapauksessa on kyseessä modaaliverbi (esimerkki 61). Demonstratiivi- tai persoonapronominiin liitetyn *-hAn*-partikkelin sisältävät lauseet toimivat tavallisesti perusteluna, muistutuksena tai vahvistuksena.

- 60) Sehän selittäisi Franzin ja Riston yhdennäköisyyden. / See ju seletaks ka Franzi ja Risto sarnasust.
- 61) Tämähän on kauppahalli! Rauha ilahui ja pyörähteli ympäri. / See on ju kaubahall! rõomustas Roosa ja keerutas ringi.

Väitelauseita, joissa *-hAn*-partikkeli on liitetty nominiin eli joko substantiiviin, persoona- tai demonstratiivipronominiin on yhteensä 117, mutta vain 20:ssa esimerkissä se sijaitsee saman sanan perässä, kuin alkutekstissä *-hAn*:kin. Tavallisinta se on persoonapronominiin tapauksessa (14 kertaa). Kuitenkin vaikuttaa siltä, että nominien tapauksessa ei ole käännösvastineen sijainnin kannalta ollenkaan olennaista, onko se liitetty substantiiviin vai pronominiin. Esimerkeissä, joissa verbinä on modaaliverbi on kuitenkin yleistä, että *ju* sijaitsee vasta verbin perässä. Kääntäjän ratkaisuihin voivat vaikuttaa muun muassa yleiset kielenkäyttökuviot virolaisessa kaunokirjallisuudessa.

Pille Eslon (2017) on tutkinut kaunokirjallisuuden kielenkäyttökuvioita lauseessa verbin oikealla puolella. Hänen mukaansa useissa tapauksissa esiintyy verbistä oikealla myös sävyartikkeli *ju* (Eslon 2017). Niin voikin nominien tapauksessa *ju*-käännökseen paikkaan vaikuttaa enemmän se, missä paikassa lausumassa se olisi sopivin kääntäjän mielestä.

Persoona- ja demonstratiivipronominien lisäksi *-hAn*-partikkeli on joskus liitetty myös demonstratiiviadverbiin. Yhdessäkään sellaisista esimerkeistä *ju* ei sijaitse suoraan adverbien jäljessä (esimerkki 62). Lisäksi tämän esimerkin tapauksessa ei ole kyse tutun tieton esittämisestä, vaan vasta havaitusta asiasta.

- 62) Tässähän on sammalta ja mustikanvarpuja, Nelli sanoi tunnustellen maata varpujen alla. / Siin on ju sammal ja mustikad, ütles Nelli, kui puhmaste alt maapinda kobas.

Löytyy myös sellaisia esimerkkejä, joissa *-hAn* on väitelauseissa liitetty johonkin partikkeliin. Näissä tapauksissa sävyartikkeliä *ju* ei ole koskaan lisätty suoraan partikkelin jälkeen. Tavallinen paikka on joko verbin (esimerkki 63) tai subjektin asemassa olevan substantiivin tai persoonapronominin (esimerkki 64) jäljessä. *Ju* voi olla lisätty verbin jälkeen silloin, kun se esiintyy lauseentyyppissä, jossa ei ole tyypillistä subjektia (esimerkki 63) tai sitä ei ole muuten ilmaistu.

- 63) Nythän minulla olisi aikaa piipahtaa Rauhan luona, herra Lindberg ajatteli. / Nüüd mul oleks ju aega Roosa poolt läbi astuda, mõtles härra Lindberg.
- 64) Nythän me tiedämme, missä postimerkki on! / Nüüd me ju teame, kus postmark on!

Kysymyksessä *ju* esiintyy *-hAn*-partikkelin käännösvastineena vain pari kertaa (esimerkit 65 ja 66). Sellaiset kysymykset itsekkin poikkeavat tyypillisestä *-kO*-kysymyksestä, koska *-kO*-partikkelin sijaan on verbiin liitetty *-hAn*-partikkeli ja näin kyseessä on retorinen kysymys. Esimerkki 65 on myös viroksi käännetty retorisena kysymyksenä (*oletusküsilause*), joka sisältää sävyartikkelin *ju* ja lisäksi myös liitekysymyksen *eks ole*. Esimerkissä 66 *ju* on osa liitekysymystä *ega ju*.

- 65) Olethan sinä, Risto, jo unohtanut sen kaksoisolennon?/ Risto, sa oled ju selle teisiku juba ära unustanud, eks ole?
- 66) Ei pitäisi lyöttäytyä lainkaan ihmisten seuraan, eihän Antero? / Ei maksa üldse inimestega seltsida, ega ju, Andero?

4.2.2. Sanallisen käännösvastineen puuttuminen

-hAn-partikkelin toiseksi suosituin (67 esiintymää) käännösvastine on sen sanallisen käännösvastineen puuttuminen. Se tarkoittaa sitä, että vironkielisessä käännöksessä alkuperäisen partikkelin olemassaoloa ei ole ilmaistu lausekkeella, sanalla eikä liitepartikkelilla (*-ki* /*-gi*). Seuraavaksi analysoidaan sellaisia tapauksia, jossa partikkelilla ei ole sanallista käännöstä.

Sävypartikkelin *-hAn* kääntämättä jättäminen on tavallista silloin, kun samassa lausumassa esiintyy myös toinen partikkeli. Esimerkistä 67 näkyy, että lausuman alussa oleva dialogipartikkeli *ai niin* on käännetty *õige jah*, mutta *-hAn* on jätetty kääntämättä. Samalla tavalla on toimittu myös silloin, kun lausumassa on toinen kliittinen sävypartikkeli (esimerkki 68), liitepartikkeli *-kin* (esimerkki 69) tai itsenäinen sävypartikkeli (esimerkki 70). Tällaisia esimerkkejä ei ole aineistossa kuitenkaan niin paljon, että niiden perusteella voisi tehdä varmoja johtopäätöksiä siitä, johtuuko *-hAn*-partikkelin kääntämättä jättäminen esimerkiksi sen sijainnista lausumassa tai toisen partikkelin lajista. Kuitenkin kaikissa esimerkeissä, joissa toinen partikkeli on itsenäinen sana, on aina käännetty sana, mutta ei liitepartikkelia. Eli on käännetty sellainen elementti, joka on virossakin samassa muodossa olemassa. Sävypartikkelin kääntämättä jättäminen mainituissa tapauksissa on voinut johtua esimerkiksi siitä, että kääntäjä on halunnut välttää toistoa.

- 67) Ai niin, minähän heitin sen koriin, hän muisti. / Õige jah, ma viskasin selle korvi, tuli talle meelde.
- 68) Äiskä, sinähän muutit meidän nimeemme, mehän olemme nyt Nuudelstiernoja. / Emps, aga sa muutsid ju meie nime ära, me oleme nüüd Nuudelsternid.
- 69) Sittenhän niitä voi olla täällä muuallakin, vaikka sängyn alla! Elvi huudahti ja nousi jalkeille. / Siis võib neid siin mujalgi olla, näiteks voodi all! hüüatas Elvi ja tõusis jalule.
- 70) Minähän tein ihan mitä te tv-Perhoset käskitte televisiossa. / Ma tegin ainult seda, mida teie, tele-Liblikad, televiisoris õpetasite.

Partikkelin käännös puuttuu myös silloin, kun sen ensimmäinen käännösvastine *ju* ei ole semanttisesti mahdollinen. Silloin voi olla mahdollista käyttää myös muita sävypartikkeleita, mutta usein käännös kuitenkin puuttuu. *Ju*-partikkeli ei sovi semanttisesti esimerkiksi viron *-kas*-kysymyksiin (esimerkki 71) ja hakukysymyksiin (esimerkki 72). Viron kysymyslauseissa *ju* voi esiintyä retorisisissa kysymyksissä ja usein

partikkelien *ega* tai *eks* kanssa (Metslang 1981: 36–37). Myös suomen *-kOhAn*-kysymys ilmaisee arvelua tai epäilyä ja siksi se olisi mahdollista kääntää viroksi myös retorisena kysymyksenä, joka sisältäisi sävyartikkelin *ju*. Niinpä esimerkin 71 käännös voisi olla myös *Risto, ma võiksin ju tädi Roosat külastada?*. Tämän työn aineiston *-kO*-kysymykset on viroksi käännetty yleensä vain *kas*-kysymyksinä ja täten sävyartikkelilla *-hAn* ei ole vastinetta, tai vastine on *kas*-sanana edessä oleva *huvitav* tai *ei tea*. Hakukysymysten korostamiseen voi viron kielessä käyttää esimerkiksi partikkeleita *ometi* ja *kiüll* (Metslang 1981: 93). Niitä on käytetty myös muutamassa esimerkissä, mutta yleisempää on, että sävyartikkelilla *-hAn* ei ole hakukysymyksissä vastinetta. Mahdollinen käännösvastine voi puuttua siis myös sen takia, että ainakin *-hAn*-partikkelin sisältävien kysymysten tarkoituksena on kuitenkin hakea tietoa ja niin retorista sävyä lisäävät sävyartikkelit eivät olisi sopivia.

71) Risto, voisinko**han** käydä tervehtimässä Rauha-tätiäsi? / Risto, kas ma tohiksin tädi Roosat külastada?

72) Mutta missä**hän** se kolo täällä on? Nelli ihmetteli. / Aga kus see lõhe siin on? küsis Nelli imestades.

Aineistossa löytyy myös harvoja esimerkkejä, joissa *-hAn*-partikkelilla ei ollut vastinetta sanana tai liitepartikkelina, mutta käännös on ilmaistu esimerkiksi lausetyypin muutoksena. Esimerkissä 73 on suomenkielinen lausuma väitelauseen muodossa, mutta sen tehtävänä on toimia retorisena tarkistuskysymyksenä. Vironkielisessä käännöksessä onkin lausuma pantu kysymyksen muotoon.

73) **Ethän** sinä enää sure Alpoa, se pärjää kyllä. / Ega sa enam Aadu pärast ei kurvasta? Küll ta hakkama saab.

Muiden lausumien pohjalta, joissa *-hAn*-partikkelia ei ole käännetty, ei näy niin selvästi, miksi näin on toimittu, koska *ju* tai jokin muu viron sävyartikkeli sopisi niihin sekä lausuman syntaksin että pragmatiikan kannalta. On mahdollista, että siihen vaikuttaa myös tekstiympäristö, koska lähellä sijaitsevassa lausumassa on jo (sama) partikkeli ja siksi kääntäjä haluaa välttää toistoa tai ei tulkitse, että partikkeli olisi tekstin merkityksen kannalta olennaista. Tärkeä on myös tosiasia, että kirjoitetun puheen pitää vaikuttaa

luonnolliselta ja näin voi sävyartikkelien runsas käyttö jossakin kohdassa saada tekstin vaikuttamaan epäluonnolliselta.

4.2.3. Käännösvastineena *huvitav* tai *ei tea*

Edellisestä alaluvusta kävi ilmi, että yksi tapaus, jossa *-hAn*-partikkelin sanallinen vastine usein puuttuu, ovat kysymykset. Aineistossa on yhteensä 66 esimerkkiä *-hAn*-partikkelin sisältävistä kysymyksistä. Sanallinen vastine puuttuu 28:ssä esimerkissä. 14 esimerkissä on vastineeksi laitettu *ei tea* (esimerkit 74 ja 75) ja *huvitav* (esimerkit 76 ja 77). Loput 24 kysymystä sisältävät aineistossa harvemmin esiintyviä vastineita. *Ei tea* ja *huvitav* poikkeavat muista *-hAn*-partikkelin mahdollisista käännösvastineista siinä mielessä, että sijaitsevat sen sanan edellä, johon *-hAn* on liitetty. Tämä mahdollistaa myös sen, että kysymyssana *kas* säilyy käännöksessä, mikä ei olisi esimerkiksi mahdollista, jos *ju* laitettaisiin *-kO*-kysymyksen käännökseen eli tehtäisiin siitä retorinen kysymys. Kuten esimerkeistään näkyy, kumpaakin vastinetta on mahdollista käyttää sekä *-kO*-kysymysten että hakukysymysten tapauksessa.

Usein kysymys on tarkoitettu kysyjälle itselleen, kuten kaikissa esimerkeissä 74–77, ja kun se onkin tarkoitettu jollekulle muulle, siihen ei odoteta tavallisesti tarkkaa vastausta. Esimerkiksi esimerkin 78 kysymyksen esittää kyllä yksi kirjan hahmo toiselle, mutta sen tavoitteena on pikemmin ilmaista, mitä puhuja juuri ajattelee ja ei ole tärkeää, osaako puhuteltava vastata siihen.

74) Peseeköhän se itse tukkansa? / **Ei tea**, kas ta oma juukseid ka ise peseb?

75) Mitähän se poika nyt tekee, Risto mietti. / **Ei tea**, mida see poiss praegu teeb, mõtles Risto.

76) Ovatkohän Nellin vanhemmat aina poissa, kun ne jättävät vain lappuja jääkaapin oveen? / **Huvitav**, kas Nellli vanemad on alati kodunt ära, kui nad ainult silte külmkapi ukse külge jätavad, mõtles ta.

77) Kuinkahan pitkän matkan minä putosin, Risto pohti. / **Huvitav**, kui sügavale ma õige kukkusin, mõtles Risto.

78) Ovatkohän kaikki muurahaisetkin erinäköisiä, jos niitä katsoo ihan läheltä? / **Huvitav**, kas kõik sipelgad on ka eri nägu, kui neid lähedalt vaadata?

Sen lisäksi, että sävyartikkeli on korvattu edellä mainituilla ilmaisuilla, lausumissa on usein käytetty myös muita sävyä lisääviä elementtejä. Sellainen on esimerkin 74

käännöksessä *ka*, joka voi viron kielessä toimia myös sävyartikkelina, ja esimerkissä 77 sävyartikkeli *õige*.

Kuten on jo mainittu, nämä kysymykset ovat tyypillisesti enemmän retorisia ja kuten esimerkeistä 76 ja 77 näkyy, ne voivat ilmaista myös hahmon ajatuksia. Ajatuksissa voi olla mainittuja käännösvastineita käytetty sen vuoksi, että se olisi enemmän luonnollisen ajatuksen kaltainen eli ei niin suora ja konkreettinen kuin ympärillä oleva kuvaileva teksti voi olla. Toisaalta on myös esimerkkinä tuotujen ajatusten tapauksessakin kyse retorisista kysymyksistä, johon kysyjä ei hae muilta vastausta. Lisäksi kaikki *ei tea* ja *huvitav* vastineita sisältävät kysymykset koskevat jotakuta kirjan hahmoa tai muuta elollista asiaa. Sellaisia esimerkkejä kuten 79, jossa kysymys on jostakin elottomasta tai abstraktista asiasta, mainittujen käännösten tapauksessa ei esiinny. Lisäksi suurin osa tässä alaluvussa käsiteltävistä esimerkeistä ovat preesensissä ja usein kysytään jostakin pysyvästä tilanteesta (esimerkit 74 ja 76, 78) tai tietyllä ajanhetkellä tapahtuvasta asiasta (esimerkki 75).

79) Mikähän sana se voisi olla? / Mis sõna see võiks olla?

4.2.4. Harvinaisempia käännösvastineita

Edellisissä alaluvuissa käsiteltyjen käännösvastineiden lisäksi sävyartikkelilla *-hAn* on vielä erilaisia harvinaisempia vastineita, joista monia on käytetty vain kerran tai pari (esim. *vist*, *hoopis*). Tässä alaluvussa analysoidaan niistä kolmea enemmän esiintynyttä eli sävyartikkeleita *ometi* (esimerkki 80), *küll* (esimerkki 81) ja *õige* (esimerkki 82).

80) Mitähän siellä tapahtuu? / Mis seal **ometi** toimub?

81) Mitähän Rauha-täti ajattelee, kun hän huomaa, ettei laatikko ollutkaan lukossa? Nelli kuiskasi Ristolle. / Mida tädi Roosa **küll** mõtleb, kui märkab, et sahtel ei olnudki lukus? sosistas Nelli Ristole.

82) Mitähän mukavaa minä ajattelisin? / Mida toredat ma **õige** mõtlen?

Niistä eniten on käännöksissä käytetty sävyartikkelia *ometi*, joka on esiintynyt yhdessä myös sävyartikkelin *ju* kanssa (esimerkki 83). Tavallista on, että molemmat sävyartikkelit sisältävät lausumat ovat muodoltaan kielteisiä, kuten esimerkki 83:kin. Lisäksi sellaisilla lausumilla yritetään perustella tai selittää jotain ja niin tekee kahden sävyartikkelin käyttö väitteestä vahvemman. Esimerkissä 84 sävyartikkelia *ometi* on

käytetty käännöksenä silloin, kun lausumassa esiintyy myös toinen *-hAn*-partikkeli ja sen käännöksenä jo on *ju*. Kuten esimerkissä 80, sitä on pari kertaa käytetty myös *-hAn*-partikkelin käännöksenä hakukysymyksissä. Nämä kysymykset ovat osa jonkun kirjan hahmon ajatusta ja niin niillä siis ei haeta tietoa muilta.

83) Enhän minä voi myydä makkaraa, koska makkara ei säily. / Ma ei saa **ju ometi** vorsti müüa, sest vorst ei säili.

84) Mutta eihän tällä ole ketään, minähän olen yksin ammeessa, Rauha ajatteli. / Aga siin ei saa **ju** kedagi olla, ma olen **ometi** ükski vannis, mõtles Roosa.

Jos *-hAn*-partikkelin käännösvastineena on käytetty sävypartikkelia *küll*, on se tapahtunut joko hakukysymyksessä (esimerkki 81) tai vain verbistä koostuvassa lausumassa (esimerkki 85). Jos *küll* esiintyy kysymyksissä, kuten esimerkissä 81, se sijaitsee aina subjektin jäljessä. Sellaiset kysymykset ovat myös aina retorisia, joihin puhuteltava todennäköisesti ei tiedä vastausta. Esimerkissä 85 *-hAn*-partikkeli ilmaisee vastaväitettä. Sen takia *küll* sopiikin käännökseen paremmin kuin *ju*, koska korostaa vastaväitettä vahvemmin. *Ju*-partikkeli ilmaisisi tässä tapauksessa pikemminkin, että puhuja toteaisi toisen itkevän, mutta ei väittelee vastaan.

85) –Itketkö sinä? Risto kysyi. / Kas sa nutad? küsis Risto.

–E-en. / E-ei.

–Itkethän. Sattuuko sinuun? / Nutad küll. Kas sul on valus?

Viron sävypartikkeli *õige* on myös *-hAn*-partikkelin käännöksenä hakukysymyksissä, kuten esimerkissä 82. Lisäksi *õige* on käännöksenä vielä esimerkissä 86, jossa lausuma toimii ehdotuksena. Kysymyksen tapauksessa *õige* on käännöksenä silloin, kun kysyjä esittää kysymyksen itselleen ja pohtii sen avulla, mitä tulisi tehdä. Esimerkin 86 tapauksessa ei ole kyseessä kysymys, mutta myös siinä ehdotus koskee myös puhujaa itseään.

86) Eiköhän mennä nukkumaan. / Lähme õige magama.

4.3. Kliittisen sävyartikkelin *-pA(s)* käänkösvastineita

Tämän alaluvun tavoitteena on antaa yleiskuva liitepartikkelin *-pA(s)* vironkielisistä käänkösvastineista. Tällä partikkelilla on aineistossa toiseksi isoin määrä esiintymiä (113) ja myös toiseksi eniten erilaisia käänkösvastineita (21). *-pA(s)*-partikkelia esiintyy tämän työn aineistossa eniten väitelauseissa (61 % esimerkeistä), joihin se yleisesti lisää päivittelevää sävyä. Toisen osan esimerkeistä (37 %) muodostavat direktiivit, jossa liitepartikkelin *-pA(s)* tehtävänä on pehmentää käskyä tai tehdä siitä enemmän ehdotuksen kaltainen. Lisäksi esiintyy *-pA(s)* parissa kysymyksessä. Kuten liitepartikkelilla *-hAn*, on *-pA(s)*-partikkelillakin kaksi selvästi eniten esiintyvää vastinetta. Toinen niistä on *alles*, joka on partikkelin ensimmäinen vastine myös suomi-viro-sanakirjassa (SES), ja toinen on sanallisen käänköksen puuttuminen. Muut enemmän käytetyt sanalliset vastineet ovat *ometi*, *õige* ja *küll*, joita on käytetty myös *-hAn*-partikkelin käänkösvastineina. Lausekkeet tai parin eri vastineen käyttö samassa esimerkissä ovat *-pA(s)*-partikkelin tapauksessa melko harvinaisia, mutta käänköksistä löytyy kyllä muutama esimerkki, jossa esiintyvät sekä sävyartikkelit *küll* että *alles*. Seuraavaksi analysoidaan kliittisen sävyartikkelin *-pA(s)* suosituimpia käänkösvastineita.

4.3.1 *-pA(s)*-partikkelin sanallisen käänkösvastineen puuttuminen

Partikkelin suosituin käänkösvastine on sanallisen vastineen puuttuminen (45 esiintymää). Se on erittäin tavallista direktiiveissä sekä imperatiivin (esimerkki 87) että passiivin tapauksissa (esimerkki 88). Kaikista aineiston direktiiveistä partikkelin sanallinen vastine ei kuitenkaan puutu. Sille on annettu erilaisia vastineita, mutta niistä vain *aga* (esimerkki 89) ja *õige* esiintyvät *-pA(s)*-partikkelia sisältävien direktiivien käänköksenä enemmän kuin yhden kerran. *-pA(s)*-partikkelin yleisin vastine *alles* ei sovi direktiivien käänköksiin.

87) Ja ottakaapa vademahilloa päälle! / Ja pange vaarikamoosi peale!

88) Mennäänpä nyt Rauha minun luokseni kahville. / Roosa, lähme nüüd minu poole kohvi jooma.

89) No, alapas nuolla, Elvi komensi, hoputti vieraat ulos ja pamautti oven kiinni. / Noh, hakka aga lakkuma! kamandas Elvi, kupatas külalised uksest välja ja löi selle kinni.

-pA(s)-partikkelin tuoma sävy voi tehdä direktiivistä enemmän ehdotuksen kaltaisen ja sitä voi usein käyttää hierarkiassa ylempänä oleva, esimerkiksi vanhempi ihminen

puhutellessaan nuorempaa (VISK § 834). Esimerkki 87 on jo sisällöltään enemmän ehdotus tai jopa suositus, ja niin sitä ei tarvitse viron kielessäkään välttämättä pehmentää. Lisäksi on kyseessä monelle eri henkilölle sanottu direktiivi. Esimerkki 88 toimii myös selvänä ehdotuksena ja se esitetään myös suunnilleen saman ikäiselle henkilölle. Molemmissa tapauksissa on kyse myös asiasta, joka useimmissa tapauksissa ei pitäisi olla puhuteltaville vastenmielistä tai hankalaa.

Kun vanhempi puhuttelee nuorempaa, voi käännöksessä esiintyä sävyartikkeli *õige* (tarkemmin alaluvussa 4.3.3), mutta usein ei ole siinäkään tapauksessa käytetty mitään käskyä pehmentävää elementtiä. Se voi johtua siitä, että jotain pitää tehdä välittömästi (esimerkki 90). Jos kyseessä olevaan esimerkkiin lisättäisiin sävyartikkeli *õige*, näyttäisi se, että puhuteltavan ei tarvitse toimia välittömästi, mikä voisi tarinan sisällön kannalta kuulostaa omituiselta. Päätöksen siitä, onko direktiivin tapauksessa kyse enemmän ehdotuksesta vai käskystä, pitääkö siihen reagoida välittömästi tai pitääkö sitä jotenkin pehmentää, tekee lopuksi kuitenkin kääntäjä oman tulkintansa ja ymmärryksensä pohjalta.

90) *Otapa ne pois! / Võta need ära!*

Kuten myös esimerkeistä 87 ja 88 näkyy, on kääntämättä jättämiseen voinut vaikuttaa myös puhuteltavien määrä. Jos direktiivi on tarkoitettu useammalle kuin yhdelle henkilölle, sen vastine viron kielessä useimmiten puuttuu. Tämä voi johtua siitä, että jos asia on sanottu monelle henkilölle ja ei kenellekään henkilökohtaisesti ei ole niin isoa tarvetta pehmentää sitä.

Direktiivien lisäksi esiintyy joitakin muitakin esimerkkejä, joissa *-pa(s)*-partikkelin sanallinen käännösvastine puuttuu. Esimerkissä 91 on lause *onpa ka-kaunis koti* käännetty kuin *ke-kena kodu*, vaikka kaikissa muissa esimerkeissä, jossa esiintyy *olla*-verbin muoto *onpa*, on sen käännöksenä *alles* tai jokin muu viron sävyartikkeli. Tämän esimerkin käännösratkaisu voi johtua siitä, että lausumalla ilmaistaan hermostuneen henkilön änkytystä. Suomenkielisessä esimerkissä on änkytystä vain kahdessa ensimmäisessä lauseessa ja sitä myös pikemmin sen alussa. Jos kääntäjä olisi lisännyt käännökseen *alles*, olisi se tullut *olla*-verbin jälkeen. Suomenkielisen esimerkin kuvion mukaan olisi pitänyt änkytys lisätä juuri sinne, koska kyseessä on lauseen toinen sana,

joka on myös kaksitavuinen. Kääntäjä on seurannut kuitenkin sitä, että käännöksessä säilyisi änkytys samassa sanassa, jossa se on alkutekstissäkin.

- 91) Hy-hyvää pä-päivää, **onpa** ka-kaunis koti, mitä kuuluu, kuinka voitte, Rääpi Elviira... Elvi Rääpääjä, Rälvi Eppääjä? / Te-tere päevast, ke-kena kodu, kuidas käsi käib, kuidas läheb, Räpi Elviira... Elvi Rääpar, Rälvi Eppar!

Parissa esimerkissä, jossa *-pA(s)* ei ole saanut vastinetta, se on liitetty kieltoverbiin (esimerkki 92). Myöskään sellaisiin esimerkkeihin ei sopisi vastineeksi *alles*. Sävyä voisivat tuoda kyllä viron sävyartikkelit *kiüll* tai *ometi*. Tämän työn aineistossa on sellaisia kieltolauseita vain muutama ja kaikissa niissä on sävyartikkeli jätetty kääntämättä, joten aineistoni perusteella ei voi sanoa, kuinka yleisiä mainitut sävyartikkelit olisivat *-pA(s)*-artikkelin sisältävien kieltolauseiden tapauksissa.

- 92) En**pä** olisi sinusta uskonut. / Seda poleks ma sinust uskunud.

Sävyartikkelin käännökseen on voinut vaikuttaa myös lausetyypin muutos. Esimerkin 93 suomenkielisessä lausumassa on verbi *väsyttää*, joka on tunnekausatiiviverbi ja ei vaadi subjektia. Viron kielestä puuttuvat samanlaiset subjektittomat verbit ja sen takia verbin kääntämistä varten lauseeseen on tehty myös muita muutoksia. Tästä esimerkistä on poistettu suomen modaalipartikkeli *kyllä* ja lisätty subjekti *uni*. Tämän käännösratkaisun takia vironkieliseen lausumaan ei sopisi *alles* eikä muukaan sävyartikkeli. On mahdollista, että jos modaalipartikkeli *kyllä* olisi säilynyt käännöksessä, olisi lausumaan lisätty myös sävyartikkeli *alles*, koska muissa esimerkeissä, joissa *-pA(s)* on liitetty *kyllä*-sanaan, on toimittu juuri näin. Toisaalta vaikka sävyartikkeli puuttuu lausumasta, on siinä käytetty verbiä *kallale tükkima*, joka on sävyiltään enemmän kuvaileva kuin *väsyttää*-verbin suoriin käännös *väsitama*. Samanlaista on tapahtunut myös esimerkissä 94. Kun suomen verbi *taitaa* ilmaisee todennäköisyyttä, sillä ei ole viron kielessä suoraa vastinetta ja käännöksessä voidaan käyttää sanaa *vist*, kuten esimerkissä 94:kin. Työn aineiston toisessa esimerkissä, jossa *-pA(s)* on liitetty persoonapronominiin *minä*, on sen käännöksenä *õige*. Mutta koska lausumassa on jo todennäköisyyttä ilmaiseva adverbi *vist* ja ajan adverbi *varsti*, olisi sävyartikkelin *õige* käyttö liiallista ja saisi lausuman kuulostamaan omituiselta.

- 93) Kyllä**päs** väsyttää, Rauha sanoi. / Uni tükib kallale, ütles Roosa.

94) Minäpä taidan hakea hänet kohta iltateelle. / Ma vist kutsun ta varsti teed jooma.

4.3.2. Käännösvastineena *alles*

Viron sävyartikkeli *alles* on sanakirjan mukaan myös *-pA(s)*-partikkelin ensimmäinen käännösvastine. Tämän työn aineistossa se on kuitenkin kääntämättä jättämisen jälkeen toinen. Se voi johtua siitä, että aineistossa on runsaasti sellaisia esimerkkejä, joiden tapauksessa *alles* ei sovi lausumaan merkityksen takia. Tyypillisesti *-pA(s)*-partikkeli saa käännöksen *alles* silloin, kun se on liitetty väitelauseessa indikatiivimuotoiseen verbiin. Sisällöltään ovat sellaiset lausumat usein päivitteleviä ja niin myös tämän työn aineistossa. Niissä tapauksissa sopiikin *alles* parhaiten *-pA(s)*-partikkelin käännösvastineeksi. Kaikki aineiston *alles*-käännöstä sisältävät esimerkit, paitsi yksi (esimerkki 95) ovat sellaisia, jossa alkutekstissä *-pA(s)* on liitetty *olla*-verbiin (esimerkki 96).

95) Tulipa hänelle kiire./ Hakkas tal **alles** kiire.

96) Onpa ahdas keinu, Pinja Perhonen sanoi./ On **alles** kitsas kiik, ütles Linda Liblikas.

Aineistosta huomaa, että myös *alles*-sävyartikkelin paikka käännöslauseessa voi vaihdellaa, mutta ei niin usein, kun *-hAn*-partikkelin vastineen *ju* tapauksessa. Koska viron kielessäkin on sävyartikkelin *alles* sisältävien lausumien alussa usein *olla*-verbi, on myös aineiston käännöslauseissa tavallista, että *alles* on liitetty heti verbin jälkeen, jossa suomenkielessä sijaitsee *-pA(s)*:kin. Kuitenkin esiintyy myös muutamia esimerkkejä, joissa verbiin liitetyn *-pA(s)*-partikkelin käännös *alles* sijaitsee jonkin muun sanan perässä (esimerkki 97). Tässä esimerkissä sijaitsee *alles* paikan adverbin *siin* jäljessä. Aineistossa on tavallisinta kuitenkin se, että jos partikkeli ei sijaitse verbin jäljessä, on sen paikka subjektina toimivan nominin jäljessä.

97) Onpa täällä ummehtunut haju. / On siin **alles** tugev kopituslõhn.

Toinen tavallinen tilanne, jossa *-pA(s)*-partikkelin käännösvastineena on *alles*, on silloin kun, se on väitelauseessa liitetty modaalipartikkeliin *kyllä* (esimerkki 98). Myös tässä tapauksessa tuo partikkeli lausumaan päivittelevää sävyä. Niissä tapauksissa käännöksenä esiintyvä *alles* voi olla sijoitettu eri sanojen jälkeen. Suoraan *küll*-sanan jälkeen on *alles* liitetty vain parissa esimerkissä (esimerkki 99). Niiden tapauksessa on kyse lyhyestä lausumasta, jolla ei ole tekstissä myöskään johtolausetta. Sävyartikkeli

alles voi sijaita vielä verbin (esimerkki 98) tai nominin perässä, joka on sellaisissa esimerkeissä aina persoonapronomini (esimerkki 100). Esimerkki 101 on poikkeuksellinen siinä mielessä, että vaikka *alles* ei sijaitse *küll*-sanon perässä, se on laitettu partikkelin jälkeen. Vaikka niissä lausumissa on *-pA(s)*-partikkelin käännösvastineelle erilaisia mahdollisia paikkoja, on sellaisia esimerkkejä liian vähän, jotta voisi tehdä johtopäätöksiä, missä on niissä tapauksissa *alles*-partikkelin tavallisin paikka.

98) Kylläpäs sinä olet innokas, Rauha hämmästeli. / Küll sa oled **alles** kärsitu, hämmastus Roosa.

99) Kylläpä lemuua! / Küll **alles** haiseb!

100) Kylläpäs minä nukuin hyvin. / Küll ma **alles** magasin hästi.

101) Kylläpä sitä nyt naurattaa, Rauha virnisti, leikkasi nakin kahtia ja setti molemmille lautasille yhtä suuret palat. / Küll ta nüüd **alles** lökerdab, itsitas Roosa, löikas viineri pooleks ja asetas kummalegi taldrikule ühesuuruse tüki.

Riippumatta siitä, mihin sanaan *-pA(s)*-partikkeli väitelausesa on lisätty, se on tehnyt siitä päivittelevän. Niin ei olisi normaali tapauksessa mahdollista, että verbiin liitetyn *-pA(s)*-partikkelin vastineena olisi sen kääntämättä jättäminen, koska niin katoaisi lausumasta päivittelevä sävy ja siitä tulisi neutraali väitelause. Tämä taas vaikuttaisi käännöksen laatuun. Partikkelin kääntämättä jättäminen väitelausesa tapauksessa olisi mahdollista ainoastaan *kyllä*-partikkelin sisältävissä lausumissa, koska viron *küll* toimii myös itse sävypartikkelina ja sitä on käytetty myös suomen sävypartikkelin *-pA(s)* käännöksenä tässä aineistossa.

4.3.3. *-pA(s)*-partikkelin harvinaisempia käännösvastineita

Sanallisen vastineen puuttumisen ja *alles*-partikkelin lisäksi on *-pA(s)*-partikkelilla vielä erilaisia käännösvastineita, joista monta on käytetty vain pari kertaa (esim. *vist*, *kui*). Tässä alaluvussa käsitellään niistä kolmea eniten esiintynyttä eli sävypartikkeleita *ometi* (esimerkki 102), *küll* (esimerkki 103) ja *õige* (esimerkki 104). Jokainen niistä esiintyy sävypartikkelin *-pA(s)* vastineena vähintään viisi kertaa. Nämä partikkelit ovat voineet olla *-pA(s)* partikkelin vastineena esimerkiksi silloin, kun *alles* ei ole sopinut lausumaan merkityksen kannalta.

102) Olisipa Nelli täällä! / Oleks **ometi** Nelli siin!

103) Mutta onpas kello paljon, minulla on jo kiire. / Aga kell on **küll** palju, mul on juba kiire.

104) Risto, annapa jääkaapista yksi kananmuna. / Risto, too **õige** külmkapist üks muna.

Viron sävyartikkeli *ometi* on *-pA(s)*-partikkelin vastineena enimmäkseen silloin kun *-pA(s)* on liitetty konditionaalimuotoiseen verbiin, kuten esimerkissä 102:kin. Vaikka sellaisia esimerkkejä on aineistossa aika vähän, *ometi* ei ole kuitenkaan ainoa mahdollinen käännösvastine, sen lisäksi esiintyvät käännöksinä myös *kui...ainult* ja *kui...vaid*. Jos *-pA(s)* on liitetty verbin konditionaalimuotoon, lausuma ilmaisee tavallisesti toivomusta. Myös viron *ometi*-partikkelin yksi tehtävä on ilmaista odotusta tai voimakasta toivetta (EKSS). Tyypillisesti *ometi*-partikkelin paikka on lausumassa verbin tai subjektin asemassa olevan nominin jäljessä.

Sävyartikkelin *-pA(s)* käännöksenä on *küll* ollut tavallisesti silloin kun suomen partikkeli on liitetty indikatiivimuotoiseen verbiin, kuten on tapahtunut esimerkissä 103. Siinä esimerkissä *alles* ei sopisikaan semanttisesti käännökseen. Aineistosta löytyy kyllä myös sellaisia esimerkkejä, johon *alles* sopisi yhtä hyvin kuin *küll*. Sen lisäksi on myös esimerkkejä, jossa *küll*-partikkelin lisäksi on samassa käännöksessä myös *alles* (esimerkki 105). Niissä tapauksessa johtuu kahden sävyartikkelin käyttö ilmeisesti siitä, että päivittelyä halutaan painottaa vielä voimakkaammin. Yleisesti *küll* on käännöksenä silloin, kun *-pA(s)* partikkelin sisältävällä lausumalla arvioidaan jonkun henkilön, asian tai tilanteen ominaisuuksia. Verrattuna muihin sävyartikkeleihin on *küll* sijainnut myös lausuman alussa sekä yksin että *küll...alles* vastineiden tapauksissa.

105) Näyttääpä Rauha pirteältä, Lennart ajatteli. / **Küll** näeb Roosa **alles** reibas välja, mõtles Lennart.

Alaluvusta 4.3.2 kävi ilmi, että *-pA(s)*-partikkelilta puuttuu käännösvastine tavallisesti silloin, kun se on liitetty direktiiviin. Jos *-pA(s)* kuitenkin on käännetty direktiivissä, on tavallisesti vastineeksi valittu *õige*, kuten esimerkissä 104. Kaikkien sellaisten esimerkkien tapauksessa on direktiivin esittänyt vanhempi nuoremmalle, sellaisessa tilanteessa onkin *-pA(s)*-partikkelin tehtävänä pehmentää käskyä. Lisäksi nämä esimerkit eivät ole myös sisällöltään esimerkkien 87 ja 88 kaltaisia ehdotuksia ja vaativat puhuteltavalta usein aktiivista toimintaa, kuten esimerkissä 104. Sävyartikkelin *õige* sisältävät direktiivien esimerkit eivät ole kuitenkaan ainoat, jossa vanhempi puhuttelee nuorempaa ja niinpä myös siinä tapauksessa on mahdollista, että sävyartikkelin *-pA(s)*

sanallinen käännös puuttuu. Niin on käännös riippunut todennäköisesti enemmän siitä, pitääkö direktiiviin reagoida välittömästi tai ei.

4.3.4. Muita havaintoja

Vaikka *-pA(s)*-partikkeli onkin tavallisesti liitetty nimenomaan verbiin, sitä on voitu käyttää myös kysymyssanojen (esimerkki 106) tai nominien tapauksessa (esimerkki 107). Tämän työn aineistosta löytyy kuitenkin vain harvoja sellaisia esimerkkejä. Esimerkissä 106 on *-pA(s)* liitetty kysymyssanaan *mitä*. Käännösvastineeksi voi laskea *ikka*, joka tässä tapauksessa toimii pikemmin koko lausekkeelle *mitäpä muutakin* sävyä antavana elementtinä. Tämän esimerkin tapauksessa on kyseessä myös retorinen kysymys. Koska aineistosta puuttuvat lähes kokonaan esimerkit, joissa *-pA(s)*-partikkeli olisi liitetty kysymykseen, ei ole mahdollista myöskään analysoida niiden yleisempiä käännösvastineita kyseisessä tapauksessa. Myöskään ei ole mahdollista vertailla, onko *-pA(s)*-partikkelin sisältävien kysymysten tapauksessa samanlaisia käännösratkaisuja kuin *-hAn*-partikkelin tapauksessa.

106) Niin... mitäpä muutakaan, sanoi Rauha ja muuttui yhä punaisemmaksi. / Jaa.. mida muud **ikka**, ütles Roosa ja muutus ühe punasemaks.

Tämän työn aineistossa *-pA(s)*-partikkeli liittyy nominiin vain parissa tapauksessa ja tällöin kyseessä on persoonapronomini *minä*. Kerran (esimerkissä 107) sen vastineena on *õige* ja kerran (alaluku 4.3.1, esimerkki 94) sillä ei ole käännösvastinetta. Molemmissa tapauksissa puhuja selostaa suunnitelma toiminnasta, jota hän on vasta aloittamassa.

107) Minäpä pengon hieman vaatekaappiani, sieltä voisi löytyä jotakin vähänkätettyä Pinjalle. / Ma vaatan **õige** oma riidekapi läbi, vahest leian sealt Lindalegi midagi, mida ma pole suurt kasutanud.

4.4. Yhteenveto sävypartikkelien *-hAn* ja *-pA(s)* kääntämisestä

Tässä alaluvussa tehdään yhteenveto suomen kielen kliittisten sävypartikkeleiden *-hAn* ja *-pA(s)* käännösvastineista. Näitä partikkeleita esiintyy työn aineistossa eniten (320 ja 113 kertaa) ja niillä on myös eniten erilaisia käännösvastineita. Partikkelit esiintyvät aineistossa osittain erilaisissa lausetyypeissä ja niiden käyttöfunktioissa on eroja. Sävypartikkeli *-hAn* esiintyy eniten väitelauseissa (254 kertaa) ja useimmiten ne esimerkit esittävät puhujille jo tuttua tietoa. Väitelauseissa on käännöksenä useimmiten sävypartikkeli *ju* (186 kertaa), toiseksi suosituin on partikkelin sanallisen vastineen

puuttuminen (36 esiintymää). Muissa väitelauseissa on käytetty aineistossa harvemmin esiintyviä vastineita. Sävypartikkeli *-hAn* esiintyy kysymyksissä 66 kertaa. 28 kertaa on se jäänyt kääntämättä, 14 kertaa on käännösvastineeksi *ei tea* tai *huvitav* ja 24 kertaa sillä on ollut erilaisia aineistossa harvemmin esiintyviä vastineita. Muun muassa ovat vastineeksi sävypartikkelit *küll*, *ometi* ja *õige*. Partikkeli on tehnyt kysymyksistä enemmän retorisia. Sävypartikkeli *-pA(s)* esiintyy väitelauseessa 69 esimerkissä ja niissä sen suosituin käännösvastine on *alles* (26 kertaa), sitä seuraavat sanallisen vastineen puuttuminen (13 kertaa), *küll* (8 kertaa) ja *ometi* (6 kertaa). Sellaisilla esimerkeillä on yleisesti päivittelevä sävy. *-pA(s)*-partikkeli on liitetty direktiiviin aineiston 42 esimerkissä ja sen yleisin tehtävä on käskyn pehmentäminen. 29 esimerkissä partikkelin käännösvastine puuttuu ja 5 kertaa on vastineeksi *õige*, muita vastineita on direktiivien tapauksessa käytetty vain kerran tai pari.

Kummankin sävypartikkelin tapauksessa on yhteistä, että kahden suosituimman käännösratkaisun joukossa on sanallisen käännösvastineen puute. *-pA(s)* partikkelin tapauksessa on se suosituin ja *-hAn*-partikkelin tapauksessa selvästi toiseksi suosituin vastine. Usein on käännös saattanut jäädä pois silloin, kun sanakirjan mukainen ensimmäinen vastine (*ju* ja *alles*) ei sovi lausumaan sen merkityksen takia. Niin ei ole *-hAn*-partikkelilla vastinetta usein kysymyksissä ja *-pA(s)*-partikkelilla direktiiveissä. Aineiston pohjalta ei voi sanoa, olisiko kääntämisen kannalta samanlainen tilanne myös *-hAn*-partikkelin sisältävissä direktiiveissä ja *-pA(s)*-partikkelin sisältävissä kysymyksissä, koska sellaisia esimerkkejä ei juuri esiinny. Sanakirjan mukainen ensimmäinen vastine ei sopisi myös siinä tapauksessa, mutta voi olla, että käännöksissä olisi käytetty jotain muuta sopivaa vastinetta.

Sävypartikkeleiden *-hAn* ja *-pA(s)* tapauksessa on yleistä myös se, että suosituin sanallinen käännösvastine on niiden ensimmäinen sanakirjan vastine (vastaavasti *ju* ja *alles*), joka merkityksen kannalta sopii juuri väitelauseisiin. Partikkelien muiden käännösvastineiden joukossa on sekä sävypartikkeleita, dialogipartikkeleita, adverbeja että konjunktioita. *-hAn*-partikkelin tapauksessa ovat yleisempiä myös kiinteät lausekkeet ja monen eri vastineen (esim. *ju ometi*) käyttö käännöksessä. Tyypillistä on myös se, että monta käännösvastinetta on aineistossa käytetty vain kerran tai pari ja se viittaa siihen, että käännösvalinnat johtuvat usein kontekstista. Kummankin partikkelin tapauksessa on

tyypillisemmän käännösvastineen lisäksi käytetty vastineena sävypartikkeleita *ometi*, *küll* ja *õige*. Niiden käytössä on kuitenkin hieman eroja. *-hAn*-partikkelin käännöksenä on *ometi* toiminut erilaisissa lauseissa. Esimerkiksi on se yhdistelmässä *ju ometi* ollut kielteisissä väitelauseissa, esiintynyt hakukysymyksissä sekä toiston välttämistä varten silloin, kun samassa virkkeessä on jo *ju -hAn*-partikkelin vastineena. *-pA(s)*-partikkelin käännöksenä on *ometi* ollut yleisesti väitelauseissa, jossa *-pA(s)* on liitetty konditionaalimuotoiseen verbiin ja näin lausuma ilmaisee toivomusta. Viron sävypartikkeli *küll* on ollut *-hAn*-partikkelin käännöksenä joko retorisisissa hakukysymyksissä tai vain verbistä koostuvissa lausumissa. *-pA(s)*-partikkelin tapauksessa *küll* on ollut käännöksenä yleisesti silloin kun, *-pA(s)* sijaitsee indikatiivimuodossa verbin jäljessä ja lausuma on sisällöltään päivittelevä. Usein on sitä käytetty myös yhteydessä *küll...alles*. Viron sävypartikkeli *õige* on *-hAn*-partikkelin käännöksenä useimmiten silloin, kun se esiintyy hakukysymyksissä, jossa puhuja pohtii suunnitelmaansa. *-pA(s)*-partikkelin käännöksessä partikkeli esiintyy taas silloin, kun sitä on käytetty direktiivissä, jossa vanhempi puhuttelee nuorempaa. Tästä näkyy, että myös viron sävypartikkeleilla *ometi*, *küll* ja *õige* on sävypartikkeleina erilaisia merkityksiä ja ne voivat esiintyä eri lausetyypeissä. Myös tässä pitää ottaa huomioon, että aineistossa ei ole lähes lainkaan *-hAn*-partikkelin sisältäviä direktiivejä ja *-pA(s)*-partikkelin sisältäviä kysymyksiä.

Tyypillistä on myös se, että vironkielinen käännösvastine ei sijaitse käännöksessä aina sen sanan perässä, johon on liitetty suomen sävypartikkeli. *-hAn*-partikkelin tapauksessa on syynä esimerkiksi se, että partikkeli ei sopisi samassa paikassa syntaksiin. Se käy parhaiten ilmi silloin, kun suomen sävypartikkeli on liitetty kieltoverbiin, koska viron kielessä ei voi kieltopartikkelin ja verbin välissä olla muita sanoja. Muissa esimerkeissä, joissa viron partikkeli ei sijaitse saman sanan jäljessä, ei käy ilmi niin selvää syytä, koska sekä lausuman syntaksin että merkityksen kannalta se sopisi samaan paikkaan. Nominien tapauksessa on käännösvastine sijainnut saman sanan jäljessä harvoin ja sitä melkein vain silloin, kun lausuman verbi ei ole modaaliverbi. Isossa osassa esimerkeistä se on modaaliverbi ja niissä on alkuperäisesti nominin jäljessä sijainnut partikkeli liitetty käännöksessä juuri modaaliverbiin. Syntaksin kannalta on tavallista, että *-hAn*-partikkeli sijaitsee joko verbin tai subjektin jäljessä ja vain harvoissa esimerkeissä on se liitetty

johonkin muuhun lauseenjäseneseen. Suomen kliittinen sävyartikkeli *-pA(s)* on tämän työn aineistossa tyypillisesti liitetty indikatiivimuotoiseen *olla*-verbiin ja niin sijaitsee myös sen käännösvastine tavallisesti verbin jäljessä. Jos käännösvastine ei sijaitse verbin jäljessä, on se subjektin tai jonkun muun lauseenjäsenen perässä, mutta koska se on harvinaista, niin tästä aineistosta ei käy kuitenkaan ilmi, mikä on vastineen tyypillisin paikka, jos se on eri sanan perässä ja mikä muutokseen vaikuttaa. Verrattuna *-hAn*-artikkeliin on *-pA(s)*-artikkelin käännöksen *alles* tapauksessa mahdollista, että se sijaitsee saman sanan jäljessä myös silloin, kun alkutekstissä se on liitetty artikkeliin.

On myös harvoja tapauksia, joissa sävyartikkelin käännösvastine sijaitsee edempänä sitä sanaa, johon artikkeli on liitetty suomen kielessä. Se tapahtuu esimerkiksi silloin, kun *-hAn*-artikkeli on liitetty kysymyssanaan ja sen käännösvastine on joko *huvitav* või *ei tea*. Myös *-pA(s)* artikkelin käännös *kiüll* on voinut sijaita lausuman alussa. *-hAn*-artikkelin käännöksenä ei ole *kiüll* koskaan lausuman alussa, mikä voi johtua niitä partikkeleita sisältävien lausumien erilaisista funktioista.

4.5. Dialogipartikkelin *okei* käännösvastineita

Tässä alaluvussa annetaan yleiskuva dialogipartikkelin *okei* käännösratkaisuista. Partikkeli *okei* on tämän työn aineiston suosituin dialogipartikkeli (40 käyttökertaa) ja sillä on 13 erilaista käännösvastinetta. Partikkelin yleisin tehtävä on edellä sanotun hyväksyminen. Vaikka *okei*-partikkelilla on dialogipartikkeleiden puolelta eniten esiintymiä, sitä ei ole kertaakaan käytetty aineiston kahdessa vanhemmassa kirjassa *Hetki lyö*, *Risto Räppääjä* (1997) ja *Risto Räppääjä ja kauhea makkara* (1998). Enemmän kuin puolet *okei*-partikkelin esiintymistä on aineiston uusimmassa kirjassa *Risto Räppääjä ja kaksoisolento* (2013) ja siellä sillä on myös eniten erilaisia käännösvastineita. Tyypillisesti *okei* muodostaa aineiston dialogissa vuoron yksin ja on vain harvoin osa pidempää lausumaa. Yleisesti *okei* esiintyy direktiivinä toimivan vuoron jäljessä, harvemmin partikkelia edeltää myös kysymys tai väitelause.

Dialogipartikkeleiden *ahaa* ja *no* lisäksi *okei* on tämän työn aineistossa ainoa, joka voi sekä lähdetekstissä että käännöksessä esiintyä samassa muodossa (esimerkki 108). Verrattuna toisiin juuri mainittuihin partikkeleihin, *okei*-partikkelin tapauksessa sellaista on tapahtunut harvemmin. Kirjoissa *Risto Räppääjä ja Nuudelipää* (2000, viroksi 2009)

ja *Risto Rääpäjä ja pakastaja-Elvi* (2001, viroksi 2009) on *okei*-partikkelia käytetty vastaavasti kuusi ja kolme kertaa ja kaikissa niissä on myös käänös­vastineena ainoastaan *okei*. Uudemmissa kirjoissa on *okei* käänöksenä paljon harvinaisempi, esimerkiksi kirjassa *Risto Rääpäjä ja kaksoisolento* (2013, viroksi 2016), jossa *okei* esiintyy kaikkiaan 24 kertaa, on sen vastineeksi myös *okei* vain kerran. Kun verrataan esimerkkejä, joissa käänöksenä on myös *okei* niihin, joissa ei ole, käy ilmi, että moneen jälkimmäisenä mainituista kuitenkin sopisi myös *okei*. Niin käänös­ratkaisuihin voi olla vaikuttanut se, että uudemmissa teoksissa on kääntäjä halunnut käyttää mahdollisimman “vironkielisiä” vastineita.

108) **Okei**, Risto sanoi. / **Okei**, ütles Risto.

Okei-partikkelin käänöksenä voi olla myös *okei* silloin, kun sitä edeltävä vuoro on ollut joko kysymys (esimerkki 109), direktiivi (esimerkki 110) tai väite (esimerkki 111). Kysymyksen tapauksessa on *okei* käänöksenä vain kahdessa *-ko*-kysymyksessä. Sisällön kannalta nämä kysymykset ovat enemmän ehdotuksia, ja puhuja selostaa kysymyksen avulla omaa suunnitelmaansa. Esimerkin 110 tapauksessa on kyse käskystä, jonka puhuteltava hyväksyy. Esimerkit, jossa käänöksessä *okei*-partikkeli seuraisi väitelausetta ovat harvinaisia. Esimerkissä 111 on *okei* säilynyt myös käänöksessä silloin, kun puhuja on hyväksynyt vastauksen omaan kysymykseensä. Yleisesti *okei*-käänöksen tapauksessa onkin kyseessä edellä sanotun hyväksyminen.

109) –Otatko pirtelön? Nelli kysyi. / Kas sa kokteili tahad? küsis Nelli.

–**Okei**, Risto sanoi. / **Okei**, vastas Risto.

110) –Mene nyt! Rauha hoputti. / Mine juba! utsitas Roosa.

–**Okei**, Risto sanoi. / **Okei**, ütles Risto.

111) –Kuka on Risto? Franz kysyi. / Kes on Risto? küsis Franz.

–Tuo on Risto ja minä olen Nelli. / Tema on Risto ja mina olen Nelli.

–**Okei**, sanoi Franz. / **Okei**, ütles Franz.

Okei-partikkelin suosituin vironkielinen vastine on *olgu*. Kerran se esiintyy myös yhteydessä *olgu peale*. Puolet kirjan *Risto Rääpäjä ja kaksoisolento* *okei*-partikkeleista on käännetty juuri tällä tavalla. Pari kertaa kyseinen vastine esiintyy käänöksenä myös kirjassa *Risto Rääpäjä ja nukkavieru Nelli*-kirjassa (2012, viroksi 2016). *Olgu* esiintyy

käännöksenä usein silloin kun edellinen vuoro on direktiivi (esimerkki 112), joka voi sisällöltään olla jopa enemmän ehdotus. Jos *olgu* on käännöksessä vastauksena kysymykseen, on kysymyksenkin tapauksessa kyse pikemmin käskystä tai ehdotuksesta (esimerkki 113).

112) –Opeta meillekin, Nelli ehdotti. / Õpeta meile ka! palus Nelli.

–**Okei**. Tehkää perässä. / **Olgu**. Tehke järele.

113) –Juostaanko Alpon kanssa karkuun? Nelli supisi. / Kas jookseme Aaduga minema? sosistas Nelli.

–**Okei**, mutta odotetaan sopivaa hetkeä, sanoi Risto. / **Olgu**, aga ootame sobivat hetke, ütles Risto.

Käännösvastineita *olgu* ja *okei* seuraa *selge* (esimerkki 114). Sillä on kyllä vähemmän esiintymiä, kuin edellä mainituilla, mutta sitä on kuitenkin käytetty enemmän kuin monta muuta *okei*-partikkelin vastinetta. Kerran sitä on käytetty myös yhteydessä *selge see*. Aineiston kirjoista se on esiintynyt vain kirjassa *Risto Räppääjä ja kaksoisolento*. Kuten esimerkissä 114, *selge* esiintyy käännöksenä aina silloin, kun edellinen vuoro on selittävä tai selostava väitelause.

114) –Se rasia on messinkä! Mirabella sanoi. / See karp on messingist! ütles Mirabella.

–**Okei!** kuului onkalosta. / **Selge!** kostis august.

Jo mainittujen esimerkkien lisäksi on kirjoissa käytetty vielä *okei*-partikkelin vastineena *ahah*, *jaa*, *jajah*, *kohe*, *teeme nii*, *tore*, *tõsi* ja *õige jah*. Kaikki nämä esiintyvät aineistossa vain kerran. Niistä *teeme nii* (esimerkki 115), on ainoa joka toimii itsenäisenä lausumana. Tällainen käännösratkaisu johtuu todennäköisesti siitä, että puhuja ymmärsi suunnitelman ja on vahvasti samaa mieltä. Muista esimerkeistä näkyy, että vastineina voivat esiintyä sekä dialogipartikkelit, adjektiivit että adverbit.

115) –Me pyydämme Elvi-tädiltä lasillisen mehua, ja kun hän mene keittiöön, sinä otat Alpon, ja sitten juostaan karkuun. / Me palume tädi Elvilt klaasi morssi, ja kui ta läheb kööki, haarad sina Aadu, ja siis jookseme minema.

–**Okei**, sanoi Nelli. / **Teeme nii**, ütles Nelli.

Harvinaisten vastineiden tapauksessa näkyy erityisesti hyvin, miten käännösvastine on valittu juuri kontekstin mukaan. Esimerkissä 116 annetaan käsky, johon pitää reagoida

välittömästi. Puhuteltava vastaa siihen *okei*, joka on käännetty viroksi *kohe*. Tämä käännösvastine viittaa sekä siihen, että puhuteltava paitsi ymmärsi käskyn myös aikoo toimia heti sen mukaan.

116) –Hae Mirabella ja Franz apuun! / Kutsu Mirabella ja Franz appi!

–**Okei**, Nelli henkäisi. / **Kohe**, hüüdis Nelli.

Esimerkissä 117 on käytetty *okei*-partikkelia kaksi kertaa silloin, kun edellinen vuoro on ollut perusteleva väitelause. *Okei*-partikkelilla puhuja näyttää, että hän ymmärtää asian ja on myös samaa mieltä. Partikkelin vironkieliset käännökset ovat tässä tapauksessa *õige jah* ja *tõsi*. Esimerkiksi *okei*-partikkelin suosituimmat käännökset *olgu* ja *selge* eivät näyttäisi tässä tapauksessa, että puhuja on asiasta samaa mieltä, pikemmin ne näyttäisivät vain, että tieto on otettu vastaan.

117) –Mitäs sanot? Risto kysyi. / Mis sa sellest arvad? küsis Risto

–Juurihan ne olivat piknikillä. / Nad ju käisid just piknikul.

–**Okei**, sanoi Risto. - Entäs tämä: “Hei, Rauha, mennäänkö uimahalliin?” / **Õige jah**, ütles Risto.

Aga nii: “Tere, Roosa, kas sa tuleksid minuga ujulasse?”?

–Ei kukaan uimahallissa kesällä käy, Nelli sanoi. / Keegi ei käi suvel ujulas, märkis Nelli.

–**Okei**, Risto sanoi. / **Tõsi**, ütles Risto.

Sanakirjassa *Võõrsõnade leksikon* on *okei*-partikkelin viron vastineina mainittu *korras*, *hästi*, *hea küll*, *nõus* ja *olgu*, joista tämän työn aineistossa esiintyy vain viimeinen. Tämä näyttää, että monessa tapauksessa ovat käännöksinä kontekstin mukaan valitut vastineet, joita sanakirjasta ei löydy. Kontekstin vaikutuksen lisäksi tämä voi viitata myös siihen, että käännösvastineet riippuvat paljon kääntäjän henkilökohtaisista valinnoista ja siitä, miten hän tulkitsee tekstiä.

4.6. Dialogipartikkelin *no* käännösvastineita

Tämän alaluvun tavoitteena on antaa yleiskuva suomen dialogipartikkelin *no* käännösvastineista viron kielessä. Tällä partikkelilla on aineistossa dialogipartikkeleista toiseksi eniten esiintymiä (38) ja neljä erilaista käännösvastinetta. Suosituimmat vastineet ovat *no*, *noh* ja kääntämättä jättäminen. Kerran esiintyy vastineena myös *oh* (esimerkki 118). Vähän ongelmallisia ovat esimerkit, joissa *no* esiintyy yhteydessä *no kun* (esimerkki

119). Niin ei ole esimerkissä 119 mahdollista erottaa, onko *aga no kun*:in vastine vai ainoastaan *kun*:in vastine ja näin *no*-partikkelin vastine puuttuu. Tässä työssä on se kuitenkin laskettu puuttuvaksi vastineeksi, koska niiden esimerkkien tapauksessa olisi mahdollista, että käänöksissä olisi säilynyt myös *no*.

118) **No** mutta Risto! Rauha kauhistui. / **Oh**, Risto! ehmus Roosa.

119) **No**... kun siellä kerhossa puhutaan tänään purjelaivapostimerkeistä, ja minä olen ajatellut esitellä sen uuden merkin, jonka hankin huutokaupasta. / **Aga**... meie klubis räägitakse täna purjemarkidest ja ma plaanisiln esitleda seda uut postmarki, mille ma oksjonilt hankisin.

No-partikkeli eroaa muista aineiston dialogipartikkeleista siinä mielessä, että sen yksi vastine on kääntämättä jättäminen. Myös dialogipartikkelin *ai* tapauksessa käänösvastine puuttuu pari kertaa, mutta yleisesti on kääntämättä jättäminen vastineena suosittu vain kliittisten sävyartikkelien tapauksessa. Kuten edellä jo mainittiin, dialogipartikkelin *no* vastine puuttuu esimerkiksi silloin, kun lausuman alussa ovat yhdessä *no* ja *kun*. Sekä nämä esimerkit että myös esimerkki 120 ovat sisällöltään perustelevia ja näin *no*-partikkelin käänös yleisimmin puuttuu juuri perustelevan väitelauseen alussa. Partikkelin käänös puuttuu myös esimerkistä 121, jossa ilmaistaan samanmielisyyttä. Tällainen käänösratkaisu voi johtua siitä, että tyypillisesti viron kielessä *no*:lla alkava vuoro ilmaisee vastakohtaa tai ajatuksen käännettä (Hennoste 2000b: 1802). Myös esimerkissä 122 puuttuu dialogipartikkelin sanallinen vastine. Tässä esimerkissä on kyse hahmon puhelinkeskustelusta, jossa hän aluksi kysyy, onko puhuteltavalla aikaa puhua. Seuraava lause *no hyvä* viittaa siihen, että puhuteltavan vastaus oli myönteinen. Viron kielessä on sen vastineeksi vain *tore*, mikä voi johtua siitä, että ilmaisulla *no tore*, olisi pikemminkin ironinen sävy ja niin se ei sopisi kontekstiin, kun hahmo on oikeastaan tyytyväinen vastaukseen.

120) **No** sen takia tietenkin! Nelli huudahti. / Sellepärast muidugi! hüüdis Nelli.

121) **No** niin minäkin, Lennart henkäisi. / Mina ka, õhkas Lennart.

122) Täällä Elvi Rappääjä, hyvää iltaa. Olisiko teillä hetki aikaa? **No** hyvä. / Tere õhtust, siin on Elvi Rappar. On teil hetk aega? Tore.

Viron *no* ja *noh* kuuluvat erilaisiin partikkeliryhmiin, mutta tämän työn aineistossa nämä esiintyvät suomen dialogipartikkelin *no* vastineina melko tasavertaisesti (vastaavasti 17 ja 12 kertaa). Seuraavaksi katsotaankin, milloin nämä partikkelit ovat

suomen *no*-partikkelin käännösvastineena. Kumpaakin vironkielistä vastinetta on käytetty käännöksenä sekä direktiivien, kysymysten että väitelauseiden alussa. *No*-partikkelin sisältäviä direktiivejä on aineistossa vähän verrattuna muihin lausetyyppeihin. Kuten esimerkissä 123, myös direktiiveissä sen vastine on tavallisesti *no*. Kerran (esimerkki 124) on sen vastineena myös *noh*. Samassa esimerkissä esiintyy myös kliittinen sävypartikkeli *-pA(s)*, joten on mahdollista, että sekin vaikuttaa käännösratkaisuun. Toisaalta kyseessä on myös tilanne, jossa hahmo onkin suora ja pikemminkin epäkohtelias ja näin *noh* korostaa paremmin puheen sävyä. Sellaisten esimerkkien vähäisyyden takia on vaikea sanoa, millainen on tavallinen *no*-alkuinen direktiivi sisällöltään. Se voi olla esimerkiksi siirtyminen uuteen puheenaiheeseen kuten esimerkissä 123.

123) Tätikö sinut lähetti. **No** tule nyt sisään. / Kas su tädi saatis su siia? **No** tule siis sisse.

124) **No**, alapas nuolla, Elvi komensi, hoputti vieraat ulos ja pamautti oven kiinni. / **Noh**, hakka aga lakkuma! kamandas Elvi, kupatas külalised uksest välja ja löi selle kinni.

Kysymysten tapauksessa on *noh* (esimerkki 125) ollut suositumpi vastine kuin *no* (esimerkki 126). Esimerkissä 125 on kyse *-kO*-kysymyksestä ja aineistossa on niiden tapauksessa käännösvastineena ollut aina *noh*. Sellaisia esimerkkejä on kuitenkin vähän ja *noh*-käännöstä ei täten voi pitää yleisenä taipumuksena *-kO*-kysymysten tapauksessa. *-kO*-kysymysten tapauksessa *noh* on käännöksenä tavallisesti myös silloin, kun kysymyksen edellä on jonkun hahmon toimintaa kuvaileva tekstikatkelma eikä osa dialogia. *No* sekä kysymyksen että sen käännöksen alussa voi olla silloin, kun kysyjä ei ole tyytyväinen edellä sanottuun ja haluaa lisätietoa.

125) **No**, veitkö piirakan? Rauha kysyi. / **Noh**, kas viisid koogi ära? küsis Roosa.

126) –Lähdetäänkö kävelyllle? / Läheks jalutama?

–E-e-e-ei, kun pitää syödä, sanoi Risto. / E-e-e-ei, ma pean sööma, ütles Risto.

–**No** sitten kun olet syönyt? / **No** siis, kui oled ära söönud?

Myös väitelauseiden tapauksessa on käytetty kumpaakin mahdollista vastinetta, mutta *noh* (esimerkki 127) esiintyy hieman vähemmän kuin *no* (esimerkki 128). Kuten *-kO*-kysymystenkin tapauksessa, myös väitelauseissa *noh* voi olla vastineena silloin, kun sitä edeltää kuvaileva teksti. Esimerkin 127 tapauksessa on kyse hahmon omasta ajattelusta

eikä dialogista muiden kanssa. Vironkielinen *no*-alkuinen väitelause voi olla esimerkiksi vastauksena kysymykseen, kuten esimerkissä 128. Dialogipartikkeli *no* voi olla siis esimerkiksi selittävän tai perustelevan vastauksen alussa. *No*-partikkelia on myös käytetty uutta suunnitelmaa selostavan tai samanmielisyyttä ilmaisevan väitelauseen alussa.

127) Mutta missä minun pyyhkeeni on, Risto ihmetteli. Ai niin, se unohtui sängylle. **No**, voin minä mennä alastikin huoneeseeni. / Aga kus mu rätik on, imestas Risto. Ah õige, see jäi voodi peale. **Noh**, ma võin ka paljalt oma tuppa minna.

128) –Ei kun se! / Ei, vaid tema!
–Kuka? / Kes tema?
–No se tyttö! / No see tüdruk!

Lisäksi aineistossa esiintyy myös esimerkkejä (esimerkki 129), joissa *no*-partikkelin edessä on jokin muu dialogipartikkeli. Niissä tapauksissa *no*-partikkelin käännöksenä on aina myös *no*.

129) Aha, **no** aloitetaan sitten perusteellinen siivous. Ahah, **no** alustame siis põhjaliku koristusega.

Koska usein *no*-partikkelin esiintymisestä jossakin lausetyypissä tai funktiossa on vain muutama esimerkki, sen perusteella ei voi myöskään sanoa, millaisissa tapauksissa on selvästi yleisempi käännös *no* ja milloin *noh*. Tämän työn aineistossa on kuitenkin enemmän sellaisia direktiivejä, joissa vastineena on *no* ja enemmän sellaisia kysymyksiä, joissa vastine on *noh*. Käännökseen on muun muassa vaikuttanut se, mitä on tekstissä *no*-alkuisen vuoron edellä. Käännösvastinetta *noh* on käytetty useimmiten silloin, kun suomen *no*-partikkelia edeltää kuvailevan tekstin katkelma, *no* on taas tavallisempi, kun kyseessä on osa dialogia. Lisäksi *noh*-käännöksen tapauksille on yhteistä se, että melkein aina on alkutekstissä *no* erotettu pilkulla (esimerkit 124, 125, 127).

4.7. Yhteenveto dialogipartikkeleiden *okei* ja *no* kääntämisestä

Tässä työssä käsitellään dialogipartikkelien kannalta tarkemmin partikkeleita *okei* ja *no*, joilla on aineistossa eniten esiintymiä. Suomen kielessä dialogipartikkeli *okei* kuuluu sekä ryhmään A että B, mutta voi jopa olla osa C-ryhmää. Dialogipartikkeli *no* kuuluu A-ryhmään eli uutta tietoa vastaanottoon käytettyihin partikkeleihin. B-ryhmän partikkelien tehtävänä on ilmaista kuulolla oloa sekä samastumista ja C-ryhmän dialogipartikkelit

toimivat tarkistuskysymyksinä. *Okei*-partikkelin päätehtävänä tässä aineistossa on kuitenkin edellä sanotun hyväksyminen. Tästä käy myös ilmi, että *okei*- ja *no*-partikkelien käyttö voi olla aika vaihtelevaa ja niin ei ole mahdollista niitä myös aina vertailla. Tässä alaluvussa tehdään kuitenkin vertaileva yhteenveto niiden partikkelien kääntämisestä.

Kummankin partikkelin tapauksessa on samanlaista, että partikkeli voi käännöksessä esiintyä samassa muodossa kuin alkutekstissä. *No*-partikkelin tapauksessa on se paljon yleisempää (45 % esimerkeistä) kuin *okei*-partikkelin (28 % esimerkeistä). Yksi syy siihen on, että *no*-partikkelin funktiot ja käyttökohdat ovat sekä suomen että viron kielessä samanlaisia ja niin sopii *no* ainakin kieliopin kannalta useimmiten myös käännökseen. Myös *okei* sopisi tavallisesti käännösvastineeksi, mutta sitä on vastineena käytetty harvemmin. Dialogipartikkelin *okei* tapauksessa yleisin vastine on *olgu* ja on käytetty myös monia harvoin esiintyviä vastineita, kuten esimerkiksi *kohe*. *Okei*-partikkelin välttämiseen käännöksessä on voinut johtaa siis sekä sopimattomuus kontekstiin että kääntäjän valinta välttää *okei*-partikkelia kun ei-alkuperäistä virolaista partikkelia.

Mainittujen partikkelien tapauksessa käännösvastineiden määrä on aika erilainen, *okei*:lla on 13 ja *no*:lla 4 erilaista vastinetta. Yksi *no*-partikkelin mahdollinen vastine on myös sen kääntämättä jättäminen. *Okei*-partikkelin tapauksessa ei tapahtunut sitä koskaan ja yksi syy siihen voi olla, että *okei* esiintyy melkein aina yksin ja vain harvoin pidemmän vuoron alussa ja niin sitä ei ole edes mahdollista jättää pois. Muut *no*-partikkelin vastineet ovat myös partikkeleita, *okei*-partikkelin tapauksessa on voinut vastineena toimia myös adjektiivi, adverbi tai jopa kokonainen lause. Niinpä voi vastineiden määrään vaikuttaa sekä se, että *okei*-partikkelin tapauksessa on kyseessä lainapartikkeli että sillä on enemmän erilaisia käyttöfunktioita.

Yhteenveto

Tämän työn tavoitteena oli tutkia, millaisia mahdollisuuksia on eräiden suomen sävy- ja dialogipartikkelien viroksi kääntämiseen. Työssä on keskitytty yhden kääntäjän teksteihin ja tutkittu tarkemmin, miten paljon yleisesti näitä partikkeleita aineistossa esiintyy sekä miten paljon ja millaisia vastineita ne ovat saaneet. Partikkelien *-hAn*, *-pA(s)*, *okei* ja *no* tapauksessa selvitettiin myös tarkemmin, milloin mitäkin vastinetta on käytetty ja mikä on voinut vaikuttaa sen valintaan.

Työn teoreettisessa osassa annetaan yleiskuva suomen ja viron dialogi- ja sävypartikkeleista. Sävypartikkelien puolelta selvitetään tarkemmin suomen kliittisten sävypartikkelien *-hAn*, *-pA* ja *-s* merkityksiä ja käyttöä erilaisissa lausetyypeissä. Virosta kliittiset sävypartikkelit puuttuvat ja näin ovat suomen liitepartikkelien vastineina kokonaisina sanoina esiintyvät sävypartikkelit. Tarkemmin on käsitelty sävypartikkeleita *ju*, *alles*, *ometi*, *õige* ja *kiüll*, koska tässä aineistossa ovat juuri nämä sävypartikkelit yleisimmät käänkösvastineet suomen kliittisille sävypartikkeleille. Lisäksi esitetään suomen ja viron dialogipartikkelien luokittelusysteemi, jotka ovat toisaalta hyvin samanlaiset, koska virossa on käytetty suomen mallia, mutta joissa esiintyy myös eroavaisuuksia. Esimerkiksi viron kielessä ei ole tarkistuskysymysten ryhmää. Tarkemmin käsitellään sekä suomen että viron partikkeleita *okei* ja *no(h)*, koska aineistossa niillä on dialogipartikkeleista eniten esiintymiä. Teoriaosan toisessa luvussa käsitellään tarkemmin puheen illuusiota kaunokirjallisuudessa ja sen kääntämistä. Esimerkiksi verrataan puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä fiktiivistä puhetta. Annetaan myös esimerkkejä piirteistä, jotka tekevät kaunokirjallisesta puheesta lähemmin aitoa puhetta muistuttavaa. Piirteisiin kuuluvat muun muassa dialogi- ja sävypartikkelit. Kääntämisen puolelta käsitellään hieman sekä kaunokirjallisuuden kääntämistä yleisesti että lyhyesti partikkelien kääntämistä.

Työn analyysiosa on jaettu seitsemään alalukuun. Ensimmäisessä alaluvussa katsotaan yleisesti, millaisia dialogi- ja kliittisiä sävypartikkeleita aineistossa löytyy, miten paljon niitä on sekä miten paljon ja millaisia käänkösvastineita ne ovat saaneet. Aineiston

partikkelit on jaettu 12 eri ryhmään ja oman ryhmän ne muodostavat silloin, kun niillä on aineistossa vähintään kymmenen esiintymää. Eniten aineistossa on kliittisiä sävypartikkeleita *-hAn* ja *-pAs* (320 ja 113 esiintymää), dialogipartikkelien puolelta on eniten käytetty partikkeleita *okei* ja *no* (40 ja 38 esiintymää). Kaikilla aineiston partikkeleilla on myös ainakin kolme erilaista käännösvastinetta, mutta eniten niitä on mainittujen sävypartikkelien tapauksessa (molemmilla yli 20). Lisäksi on yleistä, että useilla partikkeleilla on pari suositumpaa vastinetta ja enemmän niitä, jotka esiintyvät harvoin (vrt. Aijmer 2008). Myös suurin osa käännösvastineista on partikkeleita, mutta eivät välttämättä sävy- tai dialogipartikkeleita. Lisäksi on käännösvastineina vielä adjektiiveja, adverbija ja fraaseja (vrt. Aijmer 2008). Yksi mahdollinen käännösvastine on myös partikkelin kääntämättä jättäminen, minkä ovat havainneet myös muut partikkelien kääntämistä tutkineet (esim. Malmkjær 2007, Aijmer 2008, Kärk 2010). Tämän työn aineistossa kääntämättä jättäminen esiintyy lähinnä vain sävypartikkelien tapauksessa, kun taas dialogipartikkelien tapauksessa se on melko harvinaista. Tämä voi johtua kliittisten sävypartikkelien paljon isommasta esiintymien määrästä, samassa muodossa olevan vastineen puutteesta viron kielessä sekä siitä, että dialogipartikkelit voivat muodostaa usein vuoron yksin ja täten kääntämättä jättäminen ei ole välttämättä mahdollista.

Työssä on analysoitu tarkemmin partikkeleiden *-hAn*, *-pA(s)*, *okei* ja *no* vastineita. Sävypartikkelilla *-hAn* on 320 esiintymää ja 32 vastinetta. Niistä suosituimmat ovat *ju*, kääntämättä jättäminen, *ei tea* ja *huvitav* sekä *ometi*, *küll* ja *õige*. Tässä aineistossa on *-hAn*-partikkelin yleisin käännösvastine *ju*, joka on sen ensimmäinen vastine myös sanakirjassa. *Ju* sopii *-hAn*-partikkelin käännökseksi parhaiten väitelauseissa, ja juuri *-hAn*-partikkelin sisältäviä väitelauseita onkin aineistossa eniten. Sellaiset lausumat esittävät usein jo puhujille tuttua tietoa. *Ju*-partikkelin tapauksessa on yleistä, että käännöslauseessa se sijaitsee eri paikassa verrattuna lähdetekstiin. Selvin syy siihen käy ilmi kieltoverbin tapauksessa, koska virossa ei voi tavallisesti laittaa muita sanoja sen vastineena olevan kieltopartikkelin ja verbin väliin. *Ju*-partikkelin paikka lausumassa on muuttunut usein silloin, kuin *-hAn* on liitetty nominiin ja käännöksessä esiintyvä verbi on modaaliverbi. Niissä tapauksessa ei ole selvää, miksi käännösvastineen paikka on vaihtunut, koska kieliopin kannalta *ju* voisi sijaita myös saman sanan jäljessä, jossa

suomen kielessä *-hAn*:kin. Niin voi ratkaisu johtua siitä, millainen sanajärjestys on kääntäjän mielestä jossakin tilanteessa sopivin tai luonnollisin. Sävyartikkeli *-hAn* on jätetty kääntämättä usein silloin kun se ei sovi lausumaan merkityksen kannalta. Sitä on tapahtunut esimerkiksi viron *kas-* ja hakukysymysten tapauksessa. Lisäksi partikkeli on voinut jäädä kääntämättä myös silloin, kun samassa lausumassa on jokin muu sävy- tai dialogipartikkeli. On myös esimerkkejä, joissa ei näy selvää syytä, miksi käänösvastine puuttuu. Käänösvastineet *ei tea* ja *huvitav* esiintyvät yleisesti silloin, kun *-hAn*-partikkeli on liitetty retoriseen kysymykseen, joka voi usein olla myös osa hahmon ajatusta. Sävyartikkelit *küll*, *ometi* ja *õige* esiintyvät vastineena harvemmin. *Küll* ja *õige* ovat olleet vastineena tavallisesti retorisissa hakukysymyksissä. Myös *ometi* on esiintynyt kysymyksissä, mutta myös kielteisessä väitelauseissa yhteydessä *ju ometi*.

Sävyartikkelilla *-pA(s)* on aineistossa toiseksi eniten esiintymiä (113) ja myös käänösvastineita (21). Sen yleisin käänösvastine on partikkelin kääntämättä jättäminen. Tämä voi johtua siitä, että kolmasosa esimerkeistä muodostavat direktiivit, joihin *-pA(s)* ei sovi ja merkitykseltään ja väitelauseiden tapauksessa on partikkelilla muitakin mahdollisia vastineita. Direktiiveissä voi kyllä käyttää toisiakin sävyartikkeleita pehmentämään käskyä, mutta aina siihen ei ole tarvetta. *Alles* on *-pA(s)* partikkelin käänöksenä vain väitelauseissa ja tämän työn aineiston tapauksessa melkein aina silloin, kun se on liitetty *olla*-verbiin. Sisällöltään nämä lausumat ovat päivitteleviä. Kuten *-hAn*-partikkelin tapauksessakin, ovat myös *-pA(s)*-partikkelin harvinaisimmista käänösvastineista yleisimmät *küll*, *ometi* ja *õige*. *Küll* on esiintynyt *-pA(s)*-partikkelin käänöksenä usein yhteydessä *küll alles* päivittelevissä lausumissa. *Ometi* on vastine silloin, kun *-pA(s)* on liitetty konditionaalimuotoiseen verbiin ja lausuma ilmaisee toivomusta. Sävyartikkelia *õige* on käytetty vain direktiiveissä, joissa usein vanhempi puhuttelee nuorempaa. Maarja-Liisa Pilvik (2010) on tehnyt samanlaisia havaintoja, vaikka hänen tutkimuksensa aineisto koostuu eri tekstityyppien irrallisista lauseista ja niitä eivät ole kääntäneet ammattikäntäjät. Esimerkiksi päivittelevien lauseiden tapauksessa on yleisin käänösvastine *alles* tai sen synonyymi *vast* (Pilvik 2010: 26). Myös imperatiivimuotoiseen verbiin liitetyn *-pA(s)* partikkelin käänöstapauksissa on samanlaisia tuloksia. Ehdotusten ja kehotusten tapauksessa on yleisin käänösvastine sen kääntämättä jättäminen ja sävyartikkeleita esiintyy vastineena harvemmin (2010: 28–

30). Myös monikon 1. persoonan direktiivien tapauksessa käännösvastine usein puuttuu, mutta on käytetty myös sävypartikkelia *ōige* (2010: 32).

Dialogipartikkelilla *okei* on aineistossa 40 esiintymää ja 13 erilaista käännösvastinetta. Tyypillisesti on sen tehtävänä edellä sanotun hyväksyminen. Partikkelin suosituimmat vastineet ovat *olgu* ja *okei*. Tämän partikkelin tapauksessa kiinnitti huomiota myös sen aika erilainen esiintymien määrä aineiston kirjoissa: kahdessa vanhemmassa kirjassa ei ole yhtään esiintymää, aineiston uusimmassa kirjassa on noin puolet kaikista esiintymisistä. Uudemmissa kirjoissa on myös *okei*-partikkelia vastineena pikemminkin vältetty ja sen sijaan on käytetty monia aineistossa harvoin esiintyviä, mutta hyvin kontekstin mukaisia vastineita, kuten esimerkiksi *kohe* tai *tōsi*. *Okei*-partikkelin tapauksessa näkyy myös, miten erilaisia käännösvastineet voivat olla sanaluokaltaan. Vastineena voi olla sekä dialogipartikkeleita, adjektiiveja että adverbeja, mutta myös lausekkeita ja kerran kokonainen lause.

Sävypartikkelilla *no* on aineistossa 38 esiintymää, mutta ainoastaan kolme vastinetta, joita on käytetty enemmän kuin kerran. Yksi mahdollinen käännösvastine on partikkelin kääntämättä jättäminen, joka on muiden tämän aineiston dialogipartikkelien tapauksessa melko harvinaista. Usein *no*-partikkeli on jätetty kääntämättä silloin, kun se esiintyy yhteydessä *no kun*. Toiset vastineet *no* ja *noh* esiintyvät suomen *no*-partikkelin vastineena melkein tasavertaisesti ja sitä on tapahtunut erilaisissa lauseissa. Koska samanlaisia esimerkkejä on vähän, ei voi tämän aineiston perusteella myös tehdä varmoja johtopäätöksiä, onko jossain lausetyypissä tai funktiossa selvästi yleisempi vastine *no* tai *noh*. Kuitenkin *noh* on yleisempi vastine silloin, kun *no*-alkuisen lausuman edellä on kuvailevan tekstin katkelma ja *no* silloin, kun sen edellä on osa dialogia. Myös on *noh* melkein aina käännöksenä silloin, kun suomen *no* on muusta lausumasta eristetty pilkulla.

Partikkelien kääntämistä viron ja suomen kielen välillä olisi jatkossa mahdollista tutkia esimerkiksi eri kääntäjien tekstien pohjalta. Tällöin työn tulokset eivät riippuisi liian paljon yhden kääntäjän henkilökohtaisista käännösvalinnoista. Toisaalta pitäisi siinä tapauksessa ottaa myös huomioon, että eri käännöksillä ei välttämättä ole yhtä hyvä laatu. Lisäksi eri lausetyyppien määrä voisi tutkimuksessa olla samanlainen, koska esimerkiksi tämän työn aineistossa ei ole juurikaan *-hAn*-partikkelin sisältäviä direktiivejä tai *-pA(s)*-partikkelin sisältäviä kysymyksiä.

Lähteet

Aineistolähteet

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2001. Risto Räppääjä ja pakastaja-Elvi. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2004 [2000]. Risto Räppääjä ja Nuudelipää. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2005 [1998]. Risto Räppääjä ja kauhea makkara. 6.painos. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2008 [1997]. Hetki lyö, Risto Räppääjä. 8.painos. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2008. Risto Räppar ja kohutav vorst. Kääntäjä Kristiina Kass. Tallinn: TEA.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2008. Risto Räppar ja viimane hoiatus. Kääntäjä Kristiina Kass. Tallinn: TEA.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2009. Risto Räppar ja külmutaja-Elvi. Kääntäjä Kristiina Kass. Tallinn: TEA.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2009. Risto Räppar ja Nuudlipea. Kääntäjä Kristiina Kass. Tallinn: TEA.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2012. Risto Räppääjä ja nukkavieru Nelli. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2013. Risto Räppääjä ja kaksoisolento. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2016. Risto Räppar ja armetu Nelli. Kääntäjä Kristiina Kass. Tallinn: Varrak.

Nopola, Sinikka ja Tiina Nopola 2016. Risto Räppar ja teisik. Kääntäjä Kristiina Kass. Tallinn: Varrak.

Muut lähteet

Aijmer, Karin 2008. Translating discourse particles: A case of complex translation. – Incorporating Corpora : the linguist and the translator. Toim. Gunilla Anderman, Margaret Rogers. Clevedon: Multilingual Matters, 95–115.

AHD = American Heritage Dictionary. <https://ahdictionary.com/>. Katsottu 10.5.2020.

EKG II = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Päätoim. M. Erelt, toim. T. Erelt, H. Saari, Ü. Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKS = Eesti keele sõnamuutmine 2019. Eesti keele sõnamuutmine. Toim. Külli Habicht, Annika Viht. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus.

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. <https://www.eki.ee/dict/ekss/>. Tallinn: Eesti keele sihtasutus. Katsottu 9.5.2020.

Erelt, Mati 2017. Sõnaliigid ja fraasiliigid. – Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, 56–63.

Eslon, Pille 2017. Keelekasutusmustrid verbist paremal: morfosüntaktiline ja leksikaalsemantiline varieerumine. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 27, 17–64.

Haakana, Markku 2013. Dialogin yksityiskohdista kokonaisuuteen. Erään novellin analyysi. – Dialogi kaunokirjallisuudessa. Toim. Aino Koivisto ja Elise Nykänen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura, 125–152.

Hakulinen, Auli 2001[1976]. Liitepartikkelin -han/-hän syntaksia ja pragmatiikkaa. – Lukemisto: kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Toim. Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen ja Maria Vilkuna. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 44–90.

Hakulinen, Auli 2003. Vielä nykysuomesta ja sen huollosta. Ovatko puhuttu ja kirjoitettu kieli erkaantuneet toisistaan? – Kielikello 1. <https://www.kielikello.fi/-/viela-nykysuomesta-ja-sen-huollosta-ovatko-puhuttu-ja-kirjoitettu-kieli-erkaantuneet-toisistaan->. Katsottu 10.5.2020.

Hennoste, Tiit 2000a. Sissejuhatus suulisse eesti keelde. II Suulise kõne erisõnavara. I. – Akadeemia 6, 1343–1374.

Hennoste, Tiit 2000b. Sissejuhatus suulisse eesti keelde. IV Suulise kõne erisõnavara. III Partiklid. – Akadeemia 8, 1772–1806.

Hennoste, Tiit 2017. Üldlaiend. – Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, 483–488.

Kastari, Anna 2006. Dialogipartikkelien aha(a) ja ai jaa tehtävistä keskustelussa. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

Keevallik, Leelo 2013. Accomplishing continuity across sequences and encounters: no(h)-prefaced initiations in Estonian. – *Journal of Pragmatics* 57, 274–289.

Keevallik, Leelo 2016. Estonian *no(o)(h)* in turns and sequences: families of function. – *NU/NÅ: A Family of Discourse Markers Across the Languages of Europe and Beyond*. Toim. Peter Auer, Yale Maschler. Berlin/Boston: De Gruyter, 213–242.

Keevallik, Leelo, Auli Hakulinen 2016. Suomen ja viron *kyl(lä)/küll* ja kieltolauseen sanajärjestys. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 26, 84–126.

Keevallik, Leelo, Auli Hakulinen 2018. Epistemically reinforced *kyl(lä)/küll*-responses in Estonian and Finnish: word order and social action. *Journal of Pragmatics* 123, 121–138.

Koivisto, Aino 2013. Katkelmallisuus ja affekti. Kolme pistettä dialogissa. – *Dialogi kaunokirjallisuudessa*. Toim. Aino Koivisto ja Elise Nykänen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura, 153–182.

Koivisto, Aino 2016. Receipting information as newsworthy vs. responding to redirection: Finnish news particles *ajaa* and *aha(a)*. – *Journal of Pragmatics* 104, 163–179.

Koivisto, Aino 2017. Uutta tietoa vai oivallus? Eräiden dialogipartikkeleiden tehtävistä. – *Virittäjä* 4, 473–499.

Kolsar, Kaidi 2017. Partikkel okei suulises argisuhtluses. Bakalaureustutkielma. Tarton yliopiston viron kielen ja yleisen kielitieteen laitos. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/56668>. Katsottu 22.2.2020.

Korhonen, Seija 1988. Suomen -han/-hän-liitepartikkelin kääntämisestä viroon. Helsingin Yliopiston suomen kielen laitos.

KS = Kielitoimiston sanakirja. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Katsottu 5.5.2020.

Kärk, Janika 2010. Värvingupartiklid eesti- ja saksakeelsetes küsilausestes. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 6, 121–134. <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/aastaraamat/article/view/ERYa6.08/71>. Katsottu 24.03.2020.

Malmkjær, Kirsten 2007[2005]. *Linguistics and the Language of Translation*. 2. painos. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Metslang, Helle 1981. *Küsilause eesti keeles*. Tallinn: Valgus

Metslang, Helle 2002. -ki/-gi, ka ja nende soome kaimud. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 12, 57–81.

Mizuno, Manami 2012. Suomen liitepartikkelien funktiota ja kääntäminen japaniksi – kontrastiivinen tutkimus teoksista Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela ja Hirame Hyōryūki. Pro gradu -tutkielma. Turun Yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

NS = Nykysuomen sanakirja 1951–1961. Porvoo: WSOY.

Nykänen, Elise, Aino Koivisto 2013. Näkökulmia kaunokirjalliseen dialogiin. – Dialogi kaunokirjallisuudessa. Toim. Aino Koivisto ja Elise Nykänen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura, 9–56.

Oittinen, Riitta 2003. Tekstilaji ja strategia: ajatuksia kaunokirjallisesta kääntämisestä. – Alussa oli käännös. Toim. Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen. 3.painos. Tampere : Tampere University Press, 165–185.

Paloposki, Outi 2003. Kääntäminen historiassa. – Alussa oli käännös. Toim. Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen. 3.painos. Tampere : Tampere University Press, 349–373.

Parm, Sirli 2007. Partiklite *veel, juba, alles, jälle* tähendused eesti kirjakeeles. Pro gradu-tutkielma. Tarton yliopiston viron kielen ja yleisen kielitieteen laitos. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/2932/parm_sirli.pdf. Katsottu 10.5.2020.

Pekkanen, Niina 2017. Okei-dialogipartikkelin käyttötavoista keskustelussa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

Pilvik, Maarja-Liisa 2010. Suomen kielen kliittinen -pA-sävyartikkeli ja sen mahdollisia funktionaalisia vastineita viron kielessä suomen yleiskielen perusteella. Bakalaureustutkielma. Tarton yliopiston viron kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

Raevaara, Liisa 1989. no - vuoronalkuinen partikkeli. – Suomalaisen keskustelun keinoja I. (Kieli 4.) Toim. Auli Hakulinen. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 147–161.

Raevaara, Liisa 2004. »Mitäs me sovittais». S-partikkelin sisältävien hakukysymysten tehtävistä. – Virittäjä 2004, 531–558.

Rebane, Maike-Liis 2014. Ühe idiolekti analüüs: Ženja Fokini keelekasutus. Pro gradu-tutkielma. Tarton yliopiston viron kielen ja yleisen kielitieteen laitos. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/43744>. Katsottu 10.5.2020.

Rääbis, Andriela 2009. Eesti telefonivestluse sissejuhatus: struktuur ja suhtlusfunktsioonid. Väitöskirja. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus.

SES = Soome-eesti sõnaraamat : umbes 50 000 märksõna = Suomalais-virolainen sanakirja : noin 50 000 sanaa 1993. Toim. Kalju Pihel, Arno Pikamäe. Kolmas parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Valgus.

Sorjonen, Marja-Leena 1999. Dialogipartikkelien tehtävistä. – Virittäjä 2, 170–194.

Suominen, Sara 2013. Niistäpä niistä, sävyartikkeleista. – Kielikello 3. <https://www.kielikello.fi/-/niistapa-niista-savyartikkeleista>. Katsottu 10.5.2020.

Tiittula, Liisa, Pirkko Nuolijärvi 2013. Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tiittula, Liisa, Pirkko Nuolijärvi 2016. Puheenomaisuuden rakentaminen kaunokirjallisissa proosateksteissä. – Puheesta tekstiksi : puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja. Toim. Liisa Tiittula, Pirkko Nuolijärvi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 225–275.

Tiittula, Liisa, Eero Vuotilainen 2016. Puhe, kirjoitus ja puheen muuttaminen kirjoitukseksi. – Puheesta tekstiksi : puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja. Toim. Liisa Tiittula, Pirkko Nuolijärvi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 29–62.

Törmäkangas, Saara 2013. Sävyttävä liitepartikkeli -hAn ja sen kääntämisen problematiikkaa Tuntemattoman sotilaan kahdessa saksannoksessa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen Yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.

Vepsäläinen, Heidi 2019a. Suomen "no"-partikkeli ja kysymyksiin vastaaminen keskustelussa. Väitöskirja. Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta.

Vepsäläinen, Heidi 2019b. Miksi haastateltava sanoo no? – Kielikello 3/2019. <https://www.kielikello.fi/-/miksi-haastateltava-sanoo-no->. Katsottu 27.4.2020.

VISK = Ison suomen kieliopin verkkoversio 2008. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>. Katsottu 24.03.2020. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

VSL = Võõrsõnade leksikon 2012. <https://www.eki.ee/dict/vsl/>. Katsottu 19.5.2020.

Resüme

Mõnede soome dialoogi- ja värvingupartiklite tõlkimine eesti keelde ühe tõlkija tekstide näitel

Siinse magistr töö eesmärk oli uurida, kuidas mõningaid ilukirjanduse dialoogis esinenud soome dialoogi- ja värvingupartikleid on eesti keelde tõlgitud. Töös analüüsitav materjal on pärit kuuest "Risto Rääperi" raamatusarja raamatust ja nende eestikeelsetest tõlgetest. Raamatute autorid on Sinikka ja Tiina Nopola ning tõlkija Kristiina Kass.

Magistr töö eesmärgiks oli esmalt välja selgitada, missuguseid dialoogi- ja kliitilisi värvingupartikleid materjalis üleüldse leidub ning kui palju ja missuguseid tõlkevasteid need on saanud. Kõige enam on analüüsitavas materjalis kliitilisi värvingupartikleid *-hAn* (320 korda) ja *-pA(s)* (113 korda) ning neil partiklitel on ka enim erinevaid tõlkevasteid (vastavalt 32 ja 21). Dialoogipartiklite osalt esineb materjalis kõige rohkem partikleid *okei* (40) ja *no* (38). Materjali partiklid on jagatud 12 rühma ning oma rühma moodustavad need siis, kui partiklit on kasutatud vähemalt kümnel korral. Harvem esinenud partiklid on koondatud eraldi rühma. Ka partiklid, mida võib lugeda sama partikli erinevateks variantideks, nagu näiteks *joo*, *juu* ja *jo*, on loetud üheks rühmaks. Igal partiklirühmal on olnud vähemalt kolm erinevat tõlkevastet. Tihti on rühmal paar tõlkevastet, mida on kasutatud korduvalt ja enam selliseid, mida on harva kasutatud. Tavaliselt on ka tõlkevastete puhul tegemist partiklitega, kuid need pole olnud tingimata dialoogi- või värvingupartiklid. Lisaks partiklitele on tõlkevasted olnud veel näiteks adjektiivid, adverbid, küsisõnad või fraasid. Mõnel juhul on tõlkes kasutatud ka mitut võimalikku vastet (nt. *ju ometi*). Samuti on üks võimalik vaste olnud partikli tõlkimata jätmine.

Partiklite *-hAn*, *-pA(s)*, *okei* ja *no* puhul vaadeldi lähemalt, milliseid tõlkevasteid need on millalgi saanud ja mis on võinud tõlkija valikut mõjutada. Kliitilise värvingupartikli *-hAn* kõige tavalisem tõlkevaste on *ju*. See on esimene vaste ka soome-eesti sõnaraamatus ning sobib tõlkevasteks eelkõige väitlauses, kus soome *-hAn*-partikkel selle töö materjalis kõige rohkem ka esineb. Sellised laused annavad üldiselt edasi teavet, mis peaks

kõnelejatele juba tuttav olema. Värvingupartikli *ju* puhul äratas tähelepanu ka see, et tõlkelausetes esineb partikkel vaid vähestes näidetes sama sõna järel, kuhu on soome keeles liidetud *-hAn*. Kindel põhjus on näha näidetes, kus soome partikkel esineb eitusverbi järel – värvingupartikkel *ju* ei saa eesti keeles *ei* ja verbi vahel paikneda. Teiste näidete puhul ei selgu konkreetset põhjust, miks tõlkija on nii toiminud. Teiseks enim kasutatud vaste on partikli sõnalise tõlkevaste puudumine. Seda on kasutatud näiteks eesti üld- ja eriküsimustes, kuhu värvingupartikkel *ju* ei sobiks tõlkeks tähenduse poolest. Tõlkimata on *-hAn*-partikkel võinud jääda ka sellistes näidetes, kus samas lauses esineb ka teine dialoogi- või värvingupartikkel. *-hAn*-partiklit sisaldavad küsimused on tavaliselt retoorilised ja tihti pole neis partiklit tõlgitud. Kui seda on siiski tehtud, võib vasteks olla küsisõna ees paiknev *ei tea* või *huvitav*. Neid vasteid on kasutatud ka siis, kui küsimus esineb tegelase mõtet kirjeldavas tekstis. Harvem, kuid siiski korduvalt on kasutatud värvingupartiklitest tõlkevasteid *küll*, *ometi* ja *õige*, mida on tõlkevasted samuti pigem küsimustes.

Soome kliitilise värvingupartikli *-pA(s)* kõige populaarsem tõlkevaste on selle sõnalise vaste puudumine. See võib tuleneda asjaolust, et *-pA(s)* partikkel esines kolmandikul juhtudest direktiivides, kus selle eesmärk on käsku pehmendada. Direktiividesse aga partikli sõnaraamatujärgne esimene vaste *alles* ei sobi ning sõltuvalt kontekstis pole neid alati olnud tarvis ka pehmendada. Värvingupartikkel *alles* esineb tõlkena üldiselt imestust väljendavates väitlausetes. Nagu värvingupartikli *-hAn* puhulgi, on ka *-pA(s)*-partikli tõlkimiseks kasutatud vasteid *küll*, *ometi* ja *õige*. *Küll* on esinenud tõlkena imestavates väitlausetes ja seda ka lausetes, kus esineb juba värvingupartikkel *alles*. *Ometi* on tõlkevastena tavaliselt siis, kui *-pA(s)* on liidetud konditsionaalis verbile ning lause väljedab tungivat soovi. *Õige* on tõlkevastetena direktiivides ning tavaliselt siis, kui vanem kõneleja esitab käsu nooremale.

Dialoogipartiklit *okei* on materjalis kasutatud 40 korda ja sel on 13 erinevat tõlkevastet. Partikkel ise esineb materjali kuuest raamatust vaid neljas uuemas. Üldiselt väljendab *okei* eelnevalt öeldu heaks kiitmist. Kõige populaarsemad on tõlkevasted *olgu* ja *okei*, kuid viimast on uuemates tõlgetes pigem välditud, kuigi tähenduse poolest see oleks sobilik. Selle asemel on kasutatud erinevaid sõnaraamatus mitteesinevaid aga konteksti hästi sobivaid lauseid.

Soome partikli *no* üldisemad eestikeelsed vasted on selle tõlkimata jätmine, *noh* ning *no*. Tõlkimata jätmine on tavaline siis, kui *no* esineb lause alguses ühendis *no kun*. Tõlkevasteid *no* ja *noh* on kasutatud peaaegu võrdselt ning need esinevad ka erinevates lausetüüpides. Kui soomekeelses tekstis esineb *no* sellise lause alguses, mis järgneb kirjeldavale tekstile, on tõlkevaste tavaliselt *noh*. *No* esineb vastena pigem siis, kui sellele eelneb kellegi kõnevoor. Kui samas lauses esineb *no*-partikli ees ka teisi partikleid, on tõlge alati *no*. Lisaks on *noh*-tõlke saanud laused üldiselt sellised, kus soome keeles on *no*-partikkel eraldatud komaga.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marta Dolgošev,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose "Eräiden suomen dialogi- ja sävyartikkelien kääntämisestä viroksi - yhden kääntäjän tekstien analyysi", mille juhendaja on Tiina Nahkola, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marta Dolgošev

25.05.2020